

Mira Ylisipola

”On se kiva, että näkee välillä ton
auringonkin, ettei aina just sitä
auringonlaskua”

Kokemuksia kuntouttavasta työtoiminnasta

Mikkelissä

Opinnäytetyö
Sosiaalialan koulutusohjelma

Toukokuu 2011

MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU

Mikkeli University of Applied Sciences

KUVAILULEHTI

 MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkelin University of Applied Sciences	Opinnäytetyön päivämäärä 6.5.2011				
Tekijä(t) Mira Ylisipola	Koulutusohjelma ja suuntautuminen Sosiaali- ja sosionomian ala Sosionomi (AMK)				
Nimeke ”On se kiva, että näkee välillä ton auringonkin, ettei aina just sitä auringonlaskua” Kokemuksia kuntouttavasta työtoiminnasta Mikkelissä					
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen tutkimus, jonka aiheena on kuntouttava työtoiminta. Kuntouttava työtoiminta on voimaanastunut uutena lainsäädäntönä 1.9.2001. Tutkimuskysymyksiäni ovat seuraavat: Mikä on laki kuntouttavasta työtoiminnasta? Kuinka laki kuntouttavasta työtoiminnasta toteutuu käytännössä? Onko kuntouttavan työtoiminnan laista ollut hyötyä?</p> <p>Opinnäytetyöni toimeksiantaja on Mikkelissä toimiva mielenterveyden keskusliiton paikallisyhdistys Virike ry, jossa on mahdollista osallistua matalan kynnyksen työkokeiluun kuten kuntouttavaan työtoimintaan. Tutkimukseni tavoitteena on lisätä yleisesti tietoisuutta kuntouttavasta työtoiminnasta aktivointimuotona sekä arvioida onko tällaisen uuden lainsäädännön myötä saatu konkreettisia positiivisia tuloksia. Opinnäytetyössäni käsittelen kuntouttavaa työtoimintaa yleisellä tasolla sekä kokemuksia ja ajatuksia kuntouttavasta työtoiminnasta Mikkelissä.</p> <p>Teoriaosuus työssäni koostuu kuntouttavan työtoiminnan lain taustatekijöistä sekä lainsäädännöstä ja sen käytännön toteutumisesta. Opinnäytetyöni aineisto koostuu viidestä Mikkelissä tekemästäni teema-haastattelusta. Haastateltavistani on kolme kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvaa sekä kaksi asiantuntijaa: Virike ry:n toiminnanohjaaja ja Mikkelin kaupungin sosiaaliohjaaja.</p> <p>Haastatteluista käy ilmi, että kuntouttava työtoiminta koetaan hyvänä ja hyödyllisenä aktivointimuotona. Aikaisemmat tutkimukset sekä tekemäni haastattelut osoittavat, että kuntouttavan työtoiminnan myötä on saatu hyviä tuloksia, mutta kehitystyötä lainsäädännössä ja sen toteutuksessa vielä on niin yleisellä tasolla kuin Mikkelissäkin.</p>					
Asiasanat (avainsanat) työttömyys, pitkäaikaistyöttömyys, syrjäytyminen, aktivointi, kuntouttava työtoiminta					
Sivumäärä 53 sivua + 3 liitettä	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 33%;">Kieli</td> <td style="width: 33%;">URN</td> </tr> <tr> <td>Suomi</td> <td></td> </tr> </table>	Kieli	URN	Suomi	
Kieli	URN				
Suomi					
Huomautus (huomautukset liitteistä)					
Ohjaavan opettajan nimi Mauno Saksio	Opinnäytetyön toimeksiantaja Virike ry				

DESCRIPTION

 <p>MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences</p>		Date of the bachelor's thesis 6.5.2011
Author(s) Mira Ylisipola	Degree programme and option The Degree Program in Social Services Bachelor of Social Services	
Name of the bachelor's thesis "It is nice to see the sun for a change, not always just the sunset" Experiences of rehabilitative work in Mikkeli		
Abstract <p>My bachelor's thesis is qualitative research about rehabilitative work. Rehabilitative work is new part of legislation and it has come into effect on the first of September in 2001. The main questions are: What is the law of rehabilitative work? How does the law of rehabilitative work is implemented in practice? Has the law of rehabilitative work been worth a while?</p> <p>Mandatory of my bachelor's thesis is Virike ry, which is local union of mental health in Mikkeli. There is possible to take part of low threshold work experiment like rehabilitative work. The aim of my thesis is to share commonly more information about rehabilitative work as activation and estimate if the new law has brought positive results. With my thesis get more information about rehabilitative work as general level and also experiences and thoughts of rehabilitative work in Mikkeli.</p> <p>The theory part in my thesis consists of background of the law and the legislation of rehabilitative work as well as its realising in practice. The results of my research consist of five theme interviews which I have conducted in Mikkeli. Three of my interviewees were customers of rehabilitative work and two of them are experts: an activity worker of Virike ry and a social worker of Mikkeli.</p> <p>The interviews show that my interviewees think that rehabilitative work is good and useful activation form. The previous researches and my interviews show that rehabilitative work has got good results but there is still advancement of legislation and its implementation as well general as local level.</p>		
Subject headings, (keywords) unemployment, long term unemployment, social exclusion, activation, rehabilitative work		
Pages 53 pages + appendices 3 p.	Language Finnish	URN
Remarks, notes on appendices		
Tutor Mauno Saksio	Bachelor's thesis assigned by Virike ry	

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	1
2	LAKI KUNTOUTTAVASTA TYÖTOIMINNASTA	2
2.1	Kuntouttavan työtoiminnan lain taustatekijät.....	2
2.2	Lain kohderyhmä.....	3
2.3	Kuntien osuus lain toteuttamisessa.....	4
2.4	Aktivointisuunnitelma	4
2.5	Työjaksot, -päivät ja -tunnit sekä ylläpitokorvaus.....	5
2.6	Kuntouttavasta työtoiminnasta kieltäytyminen	6
3	ASIAKKAAN AKTIVOINTI.....	6
3.1	Asiakkaan alkukartoitus.....	7
3.2	Aktivointisuunnitelman teko	7
3.3	Palvelunohjaus.....	8
3.4	Kuntouttava työtoiminta aktivointisuunnitelmassa	9
3.5	Kuntouttavan työtoiminnan valmennustoiminta.....	10
4	AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET	11
4.1	Kuntouttavan työtoiminnan lain sisältö ja vaikuttavuus.....	11
4.2	Kuntouttavassa työtoiminnassa havaittuja kompastuskiviä.....	14
5	TUTKIMUSMENETELMÄT.....	15
5.1	Kvalitatiivinen tutkimus	15
5.2	Haastattelu tutkimusmetodina	17
5.3	Puolistrukturoitu teemahaastattelu.....	18
5.4	Haastattelun toteutus.....	19
5.5	Aineiston analyysi ja tulkinta	21
6	OPINNÄYTETYÖN TULOKSET	22
6.1	Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvat	23
6.2	Virike ry:n toiminnanohjaaja.....	31
6.3	Mikkelin kaupungin sosiaaliohjaaja	34
7	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	42
7.1	Johtopäätöksiä tutkimuskysymyksiini	42
7.2	Johtopäätöksiä haastatteluiden pohjalta.....	43
7.3	Vertailua kuntouttavan työtoiminnan tilanteesta kunnissa.....	44

8	POHDINTA	45
8.1	Opinnäytetyön eettisyys.....	47
8.2	Opinnäytetyöni prosessi.....	48
8.3	Jatkotutkimusehdotuksia.....	49
	LÄHTEET	51
	LIITE 1. Haastattelukysymykset kuntouttavaan työtoimintaan osallistuville	
	LIITE 2. Haastattelukysymykset Virike ry:n toiminnanohjaajalle	
	LIITE 3. Haastattelukysymykset Mikkelin kaupungin sosiaalihoajaajalle	

*”On se kiva, että näkee välillä ton auringonkin,
ettei aina just sitä auringonlaskua.”*

~kuntouttavaan työtoimintaan osallistuva~

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni tarkoituksena on tutkia kuntouttavaa työtoimintaa, sen toteutusta sekä vaikutuksia. Tutkimustani ohjaavat seuraavat kysymykset:

- Mikä on laki kuntouttavasta työtoiminnasta?
- Kuinka laki kuntouttavasta työtoiminnasta toteutuu käytännössä?
- Onko kuntouttavan työtoiminnan lainsäädännöstä ollut hyötyä?

Opinnäytetyöni toimeksiantaja on Virike ry, joka on Mikkelissä toimiva mielenterveyden keskusliiton paikallisyhdistys. Virike ry tarjoaa matalan kynnyksen työkokeilupaiikkoja. Virike ry:n työkokeilijat tulevat monenlaisilla työsopimuksilla eri työllistämistahojen kautta. Virike ry:n matalan kynnyksen työpaikkoja ovat kirpputori, kahvio- ja myymälätoiminta, keittiötyö, atk-tehtävät ja Virike ry:n toimistosihteerinä toimiminen. (Virike ry, 2009.) Olin yhteydessä Virike ry:n toiminnanohjaaja Seija Rouhiaiseen marraskuussa 2009, jolloin minulle tarjottiin mahdollisuutta lähteä tutkimaan kuntouttavaa työtoimintaa. Pidin tärkeänä, että opinnäytetyöni idea tulisi kentältä, koska tällöin tietäisin, että opinnäytetyöni tulisi tarpeeseen.

Tavoitteenani on lisätä yleistä tietoisuutta tällaisesta aktivointimuodosta sekä siitä, onko tällaisen uuden lainsäädännön myötä syntynyt konkreettisia positiivisia tuloksia. Opinnäytetyössäni perehdyn kuntouttavaan työtoimintaan yleisellä tasolla sekä siihen, kuinka sitä toteutetaan Mikkelissä. Opinnäytetyöni tarjoaa arvokkaita kokemuksia ja ajatuksia kuntouttavasta työtoiminnasta Mikkelissä. Aikaisempia tutkimuksia kuntouttavasta työtoiminnasta Virike ry:n pyynnöstä ei ole, eikä Mikkelin kaupungin sosiaaliohjaajan kokemukset kuntouttavasta työtoiminnasta ole päässyt aiemmin opinnäytetyön myötä esiin.

Opinnäytetyöni teoriaosuus sisältää kuntouttavan työtoiminnan lain taustatekijöitä sekä kuntouttavan työtoiminnan lainsäädäntöä ja sen käytännön toteutumista. Aikaisemmissa tutkimuksissa tuon esiin Stakesin kuntouttavaa työtoimintaa käsitteleviä tutkimuksia. Tähän opinnäytetyöhön keräsin aineiston Mikkelissä keväällä 2010. Aineisto koostuu tekemistäni haastatteluista kuntouttavaan työtoimintaa osallistuville sekä aiheen piirissä työskenteleville.

Kahteen ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni (Mikä on laki kuntouttavasta työtoiminnasta? ja Kuinka laki kuntouttavasta työtoiminnasta toteutuu käytännössä?) saan yleisen tason tietoa teoriaosuudesta, joka pohjautuu aiheeni kirjallisuuteen. Opinnäytetyöni tärkeänä osana ovat myös tekemäni haastattelut, joiden myötä saan vastauksia kolmanteen tutkimuskysymykseeni (Onko kuntouttavan työtoiminnan lainsäädännöllä ollut odotettuja tuloksia?). Haastatteluiden myötä saan vastauksia myös toiseen tutkimuskysymykseeni eli tietoa siitä, kuinka Mikkelissä laki kuntouttavasta työtoiminnasta toteutuu käytännössä.

Pidän aiheen tutkimista tärkeänä, koska kuntouttava työtoiminta on vielä käsitteenä monelle vieras tai ainakin harhaanjohtava. Aihe tulisi saattaa enemmän yleiseen tietoisuuteen, jotta saataisiin murrettua ennakkoluuloja ja sitä myötä muun muassa lisättyä kuntouttavan työtoiminnan työtoimintapaikkoja. Kuntouttavan työtoiminnan lain voimaastumisesta tulee tänä syksynä 10 vuotta, joten tämä opinnäytetyö hieman osoittaa missä vaiheessa Mikkelissä ollaan kuntouttavan työtoiminnan toteuttamisessa.

2 LAKI KUNTOUTTAVASTA TYÖTOIMINNASTA

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta astui voimaan 1.9.2001 (Soukka 2001, 46). Kuntouttavan työtoiminnan lain tarkoituksena on parantaa pitkään työttömänä olleen työmarkkina- tai toimeentulotukea saavan henkilön edellytyksiä työllistyä avoimilla työmarkkinoilla sekä parantaa henkilön elämänhallintaa. Laki pyrkii myös edistämään hänen mahdollisuuksiaan osallistua koulutukseen tai muuhun työhallinnon tarjoamaan työllistymistä edistävään toimenpiteeseen. (Lindqvist ym. 2001, 65.)

2.1 Kuntouttavan työtoiminnan lain taustatekijät

Lain taustatekijä on pitkittynyt työttömyys, joka on osittain perua 1990-luvun alun taloudellisesta lamasta. Laki sai nimensä kuntouttavan työtoiminnan mukaan, joka on lain sisältämä uusi aktivoiva toimintamuoto. (Ala-Kauhaluoma ym. 2004, 19, 21.) Kyseisen laman myötä on havaittu, että on paljon ihmisiä, joiden osaamiselle ei ole käyttöä työmarkkinoilla. Tällainen pitkäaikaistyöttömyys tai toistuvaistyöttömyys ymmärretään riskiksi syrjäytymiselle. Laissa korostuvat yksilötasoiset toimenpiteet ja ennen kaikkea työttömien aktivointi. (Juhila 2006, 58.) Kuntouttavan työtoiminnan

lailla haetaan sitä, että oikeus toimeentuloturvaan liitetään entistä tiiviimmin työhön (Ala-Kauhaluoma ym. 2004, 19).

Toimeentulotuen työsidonnaisuutta on vahvistettu ensimmäisen kerran jo vuonna 1996, jolloin tuli mahdolliseksi alentaa toimeentulotukea, jos ihminen kieltäytyi tarjotusta työstä tai koulutuksesta. Vuonna 1998 toimeentulotukilaissa sanktioita yhä vahvistettiin työstä kieltäytymisestä. Tällöin kieltäytymisen yhteydessä täytyi myös tehdä omatoimisuuden edistämiseksi yksilöllinen suunnitelma. Työn ensisijaisuutta toimeentulon lähteenä korostettiin vielä selvemmin vuonna 2001, jolloin toimeentulotuen ehdoksi tuli työttömäksi työnhakijaksi ilmoittautuminen. Kuntouttavan työtoiminnan laki jatkaa ja laajentaa edeltävien vuosien työvoima- ja sosiaalipoliittisten uudistusten aktivoivaa linjaa. (Ala-Kauhaluoma ym. 2004, 22.)

2.2 Lain kohderyhmä

Kuntouttavan työtoiminnan lakia sovelletaan aktivointisuunnitelman laatimiseen sekä kuntouttavan työtoiminnan järjestämiseen työttömälle alle 25-vuotiaalle työmarkkinatukeen oikeutetulle tai toimeentulotukea saavalle. Lain sovellus tapahtuu alle 25-vuotiaille, joille on laadittu työllistymissuunnitelma ja jotka ovat työttömyyden perusteella saaneet työmarkkinatukea vähintään 180 päivältä viimeisen 12 kalenterikuukauden aikana tai ovat saaneet työttömyyspäivärahauden ajan työttömyyspäivärahaa. Lakia sovelletaan myös, jos työttömälle alle 25-vuotiaalle on tehty työnhakijan haastattelu ja jonka pääasiallinen toimeentulo viimeisen neljän kuukauden aikana on perustunut työttömyyden johdosta maksettuun toimeentulotukeen. (Lindqvist ym. 2001, 65–66.)

Työttömän 25 vuotta täyttäneen kohdalla tulee lain mukaan myös olla tehtynä työllistymissuunnitelma. Lakia sovelletaan 25 vuotta täyttäneeseen, joka on työttömyyden perusteella saanut työmarkkinatukea vähintään 500 päivältä tai joka on työttömyyspäivärahauden jälkeen saanut työttömyyden perusteella työmarkkinatukea vähintään 180 päivältä tai jonka pääasiallinen tulo on ollut viimeisen 12 kuukauden aikana työttömyydestä johtuva toimeentulotuki. Lakia ei kuitenkaan sovelleta henkilöön, jolla on maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annetun lain 439/1999 10§:n mukaan oikeus kotoutumissuunnitelmaan. (Lindqvist ym. 2001,

66.) Lain mukaan siis 25 vuotta täyttäneet tulevat kuntouttavan työtoiminnan piiriin alle 25-vuotiaita myöhemmin (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2009).

2.3 Kuntien osuus lain toteuttamisessa

Kunnat järjestävät kuntouttavaa työtoimintaa. Kunnat voivat järjestää kuntouttavaa työtoimintaa itse sekä kirjallisella sopimuksella toisen kunnan, kuntayhtymän, rekisteröidyn säätiön, rekisteröidyn yhdistyksen, valtion viraston tai rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan kanssa. Kuntouttavaa työtoimintaa ei saa hankkia yritykseltä. (Lindqvist ym. 2001, 67.)

Kuntouttavan työtoiminnan lain sisältöjä ei ole määritelty tarkasti eikä toimintaa ole rajattu voimakkaasti. Laki määrittelee mitä täytyy tehdä, kenelle täytyy tehdä sekä missä ajassa tekeminen tulee vähintään tehdä. Laki mahdollistaa sen, että paikallinen toimija saa toimia lain soveltajana eli toimijat voivat yhdessä hakea oman alueensa olosuhteisiin soveltuvia toimintamalleja. (Aho-Mantila ym. 2002, 13, 15, 17.)

Laki määrittää, että kuntouttavassa työtoiminnassa ei ole kyse henkilön ja toimintaa järjestävän tai toteuttavan tahon välisestä työ- tai virkasuhteesta (Lindqvist ym. 2001, 65). Koska kuntouttava työtoiminta ei tapahdu työsuhteessa, kunta ei maksa sosiaalivakuutusmaksuja kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvasta asiakkaasta. Tällöin asiakkaalle ei myöskään kerry kuntouttavan työtoiminnan aikana sosiaalivakuutusta kuten eläketurvaa. (Lindqvist ym. 2001, 58.)

Kunnat saavat yleistä sosiaali- ja terveydenhuollon valtionosuutta sosiaalitoimen palvelujen järjestämiseen. Tämän lisäksi kunta saa 10,09 euroa jokaisesta kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvasta henkilöstä järjestettyä toimintapäivää kohden. (Kallio ym. 2008, 9.)

2.4 Aktivointisuunnitelma

Lain mukaan pitkään työttömänä olleelle henkilölle työllistymisedellytysten sekä elämänhallinnan parantamiseksi on laadittava suunnitelma. Tätä suunnitelmaa nimitetään aktivointisuunnitelmaksi, ja se laaditaan yhdessä asiakkaan, työ- ja elinkeinotoimiston sekä kunnan kanssa. (Kettunen ym. 2002, 345.)

Lain mukaan aktivointisuunnitelmaa laadittaessa asiakkaalle on ensisijaisesti selvitettävä mahdollisuus tarjota työtä tai työllistymistä edistäviä toimenpiteitä kuten sosiaali-, terveys-, kuntoutus- ja koulutuspalveluja. Jos arvioidaan, että henkilölle ei voida kolmen kuukauden kuluessa tarjota työtä tai työllistymistä edistäviä toimenpiteitä, tulee aktivointisuunnitelmaan sisältyä kuntouttavaa työtoimintaa. Jos taas arvioidaan, että henkilön työ- ja toimintakyvyn asettamien rajoitusten vuoksi ei voi välittömästi osallistua kuntouttavaan työtoimintaan, aktivointisuunnitelman tulee sisältää erityislaikien mukaisesti sellaisia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja, jotka parantavat asiakkaan mahdollisuuksia osallistua myöhemmin kuntouttavaan työtoimintaan. Kun arvioidaan terveydenhuollon palvelujen tarvetta, asiantuntijana toimii kunnan terveyskeskus tai sairaanhoitopiiri. (Lindqvist ym. 2001, 67–68.)

2.5 Työjaksot, -päivät ja -tunnit sekä ylläpitokorvaus

Kuntouttavassa työtoiminnassa päivittäistä, viikoittaista sekä kuukausittaista kestoja koskevat rajoitukset ovat laissa määritelty mahdollisimman joustavasti, jotta kuntouttava työtoiminta voitaisiin räätälöidä sopivaksi jokaiselle asiakkaalle (Lindqvist 2001, 49). Laissa on määritelty, että kuntouttavaa työtoimintaa tulee järjestää vähintään yhtenä ja enintään viitenä päivänä viikossa. Kuntouttavan työtoiminnan viikkotunteja saa enimmillään olla 40 tuntia kalenteriviikkoa kohden. Päivittäiset ja viikoittaiset työtunnit ja työpäivät voivat vaihdella kuntouttavan työtoiminnan jakson aikana. Kuntouttavan työtoiminnan jakson pituus on vähintään kolme kuukautta ja enintään 24 kuukautta. Lain mukaan asiakas voi osallistua kuntouttavaan työtoimintaan enintään 230 päivänä 12 kuukauden aikana. (Lindqvist 2001, 68–69.)

Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuva saa lain mukaisen ylläpitokorvauksen tai toimintarahan. Työmarkkinatuen saaja saa ylläpitokorvausta niiltä päiviltä, joina hän osallistuu kuntouttavaan työtoimintaan. Toimeentulotuen saaja puolestaan saa toimintarahaa kuntouttavan työtoiminnan osallistumispäiviltään. Vuoden 2010 alusta ylläpitokorvaus ja toimintaraha ovat yhdeksän euroa osallistumispäivää kohden. (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2009.)

2.6 Kuntouttavasta työtoiminnasta kieltäytyminen

Lain mukaan kuntouttavasta työtoiminnasta kieltäytyvät tai sen keskeyttävät menettävät oikeuden työmarkkinatukeen 60 päivän ajalta kieltäytymisestä tai keskeyttämisestä lukien tai heidän toimeentulotuen perusosansa voidaan alentaa enintään 20 prosentilla. Laissa määritetään, että perusosan alentaminen voi olla kestoaltaan enintään kaksi kuukautta kerrallaan. Jos kuntouttavasta työtoiminnasta kieltäytyminen tai sen keskeyttäminen on toistuvaa, voidaan asettaa työssäolovelvoite tai alentaa toimeentulotuen perusosaa enintään 40 prosentilla. Laissa huomioidaan kuitenkin, että toimeentulotuen perusosan alentaminen ei saa vaarantaa ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa. (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2009.)

Vuoden 2010 alusta astuneen lain mukaan kuntouttavasta työtoiminnasta kieltäytymisen tai sen keskeyttämisen seuraamukset ovat olleet samanlaiset sekä 25 vuotta täyttäneille kuin alle 25-vuotiaille. Tätä aiemmin kuntouttavan työtoiminnan kieltäytymisestä tai keskeyttämisestä aiheutuvat seuraamukset ovat koskettaneet ainoastaan alle 25-vuotiaita. Tavoitteena ikärajan poistosta on aktiivisen sosiaalipolitiikan keinoin parantaa pitkään työttöminä olleiden 25 vuotta täyttäneiden elämönhallintakykyä, työllistymismahdollisuuksia sekä ehkäistä syrjäytymistä. (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2009.)

3 ASIAKKAAN AKTIVOINTI

Kuntouttava työtoiminta on mitoitettava asiakkaan osaamisen sekä toiminta- ja työkyvyn mukaisesti. Kuntouttavan työtoiminnan täytyy olla mielekästä ja riittävän vaativaa. (Lindqvist ym. 2001, 68.) Työn edellytys on parantaa asiakkaan elämönhallintaa ja luoda mahdollisuuksia jatkossa työllistyä avoimille työmarkkinoille. Yksilöllisyyden huomioiminen on tärkeää, koska toisille kuntouttavan työtoiminnan sisältö on totuttautumista päivärytmiin ja ohjattuun toimintaan, kun taas toisille kuntouttava työtoiminta on sisällöltään hyvin lähellä normaalia työtä. (Lindqvist ym. 2001, 47–48.)

3.1 Asiakkaan alkukartoitus

Kuntouttavan työtoiminnan asiakkuutta kuvaa usein niin sanotusti moniasiakkaisuus, joka tarkoittaa että asiakkaat ovat olleet ennen kuntouttavaa työtoimintaa suunniteltaessa eri toimijoiden toimenpiteiden piirissä (Hassinen 2003, 107).

Toiminnan alkuvaiheessa tehdään kokonaisvaltainen kartoitus asiakkaan senhetkisestä elämäntilanteesta sekä tuen tarpeesta. Kartoituksessa huomioidaan muun muassa fyysinen terveys, mielenterveys, päihteiden käyttö, työhistoria, työkyvyn nykytila, asiakkaan voimavarat, toiveet ja kiinnostuksen kohteet sekä sosiaalinen tukiverkko. Kartoituksen pohjalta lähdetään yhdessä suunnittelemaan yhteistä tavoitetta. Kartoituksen tekeminen on tärkeää, koska se saattaa paljastaa asioita, joihin toimijaryhmän tulee puuttua heti, jotta asiakkaan perusasiat saataisiin kuntoon. (Hassinen 2003, 108.)

3.2 Aktivointisuunnitelman teko

Aktivointisuunnitelman laatiminen tapahtuu pelkistetyimmillään sosiaali- ja työ- ja elinkeinotoimiston sekä asiakkaan kesken eli kolmikantasuunnitteluna (Hassinen 2003, 63.) Kun kyseessä on työmarkkinatukea saava asiakas, on työ- ja elinkeinotoimisto velvollinen käynnistämään aktivointisuunnitelman tekemisen. Jos taas on kyseessä työttömyyden perusteella pääasiallisena toimeentulonaan toimeentulotukea saava asiakas, on kunta velvollinen käynnistämään aktivointisuunnitteluun liittyvät toimenpiteet. (Lindqvist ym. 2001, 17). Aktivointisuunnitelmaa tehtäessä tarkoituksena on, että se perustuisi yhteisiin arvioihin ja yhteistyöhön. Hyvän aktivointisuunnitelman syntyminen vaatii, että kunta, työ- ja elinkeinotoimisto sekä asiakas tekevät säännönmukaista ja avointa keskinäistä yhteistyötä. (Lindqvist ym. 2001, 19).

Kolmikantasuunnittelun tarkoituksena on laatia yhdessä suunnitelma siitä, kuinka voitaisiin viedä asiakkaan elämää suotuisampaan suuntaan. Kolmikantasuunnittelu ei kuitenkaan aina riitä, vaan joskus mukana voi olla myös kuntouttavan työtoiminnan toteuttaja sekä muita asiakkaan elämässä keskeisiä toimitahoja. (Hassinen 2003, 63.) Aktivointisuunnitelmaan osallistuvien tahojen määrä on hyvin yksilöllistä, eikä siihen ole olemassa yhtenäistä valtakunnallista käytäntöä. Tärkeintä on, että suunnitelman laatimiseen tulisi osallistua kaikkien niiden, jotka ovat asiakkaan elämäntilanteen kan-

nalta tärkeitä ja osallistuvat merkittävässä määrin kuntouttamiseen. (Hassinen 2003, 22.)

Aktivointisuunnitelmaan merkitään asiakkaan koulutusta ja työuraa koskevat tiedot sekä arvioidaan työhakusuunnitelmien ja mahdollisten muiden työllistymistä ja elämänhallintaa tukemaan tarkoitettujen suunnitelmien toteuttaminen (Lindqvist ym. 2001, 21). Aktivointisuunnittelussa tulee ehdottomasti tarkastaa, että asiakkaan perusasiat ovat kunnossa. Tavoitteet tulee asettaa realistisiksi ja asiakkaan tulee saada palautetta tavoitteiden saavuttamisesta sekä saavuttamattomuudesta. Toiminta tulee aika- tauluttaa, mutta muistaa myös joustovara. Jokaisella asiakkaan kanssa toimivalla tulee olla oma roolinsa. (Hassinen 2003, 65.)

Suunnitelman laatiminen ei tapahdu yhdellä asiointikerralla, vaan tapaamis- ja tuumailuokioita on yleensä useita. Aktivointisuunnitelma tulee tehdä laajasti, jotta asiakkaalla on mahdollisuus tuoda esiin omia arkipäivän tavoitteitaan ja unelmiaan. Suunnittelussa muut mukanaolijat voivat tuoda esiin mahdollisuuksia näiden tavoitteiden toteuttamiseen sekä antaa asiakkaalle uusia näkökulmia, joita asiakas ei mahdollisesti ole tullut ajatelleeksi. (Hassinen 2003, 63.)

Asiakkaalla on mahdollisuus käyttää tukihenkilöä apunaan aktivointisuunnitelman laadinnassa ja uudistamisessa. Tukihenkilönä voi muun muassa toimia asiakkaan lähiomainen, työtoiminnan ohjaaja, henkilökohtainen tukihenkilö esimerkiksi päihde- tai mielenterveysyksiköstä tai työttömien yhdistyksestä tai muu vastaava asiakkaan tarpeellisenä pitämä avustaja. (Lindqvist ym. 2001, 24, 67.)

3.3 Palvelunohjaus

Kun kartoituksen sisältöjä on pohdittu ja saatu aikaan selkeä suunnitelma, lähdetään yhdessä etsimään palvelujen toteuttajia. Palveluohjauksessa on tärkeää valita sellaisia toimenpiteitä, jotka sopivat ihmisen sen hetkiseen elämäntilanteeseen. Asiakkaalla voi olla seikkoja, kuten päihde- tai mielenterveysongelma, joka täytyy ehdottomasti ottaa huomioon, kun kuntouttavan työtoiminnan toimintapaikkaa suunnitellaan. (Hassinen 2003, 109.)

Palveluohjaus on asiakkaalle jatkuva prosessi, joka kulkee mukana koko kuntouttavan työtoiminnan jakson sekä myös sen jälkeen. Palveluohjausryhmän tulee kokoontua aina kun tarve sitä vaatii sekä erityisesti siirtymävaiheissa eli tilanteissa, jolloin asiakkaan elämäntilanteessa tapahtuu muutos tai hän siirtyy uusien toimijoiden piiriin. Kuntouttavan työtoiminnan asiakkaan tilanteen säännöllinen arvioiminen tulisi olla riittävän tiheää. Kuntouttavan työtoiminnan jakson arjessa tulee myös tapahtua palveluohjausta. Työelämävalmentajan arjessa tehdyt huomiot tulisi saattaa palveluohjausryhmän tietoisuuteen. (Hassinen 2003, 110.)

Kuntouttavan työtoiminnan jakson aikana laaditaan jatkosuunnitelma ja mahdollisesti varasuunnitelma. Palveluohjauksen kautta asiakasta autetaan ohjautumaan eteenpäin sekä annetaan mahdolliselle seuraavalle toimijalle tietoa jo toteutuneista asioista. Tällainen niin sanottu saattaen vaihto on todella tärkeää, koska näin asiakkaan polku ei katkea matkan varrella. On myös huomioitava, että asiakkaan polun suunta saattaa muuttua kuntouttavan työtoiminnan aikana esimerkiksi päihde- tai mielenterveysongelmien vuoksi. Tällöin pyritään liittämään varasuunnitelma osaksi kuntouttavaa työtoimintaa, mikäli se vain on mahdollista. Asiakkaan verkosto on arvioimassa milloin asiakas voi jälleen palata suunnitellulle polulle. (Hassinen 2003, 114.)

3.4 Kuntouttava työtoiminta aktivointisuunnitelmassa

Kun aktivointisuunnitelmaan sisällytetään kuntouttavaa työtoimintaa, on siihen kirjattava kuntouttavan työtoiminnan sisällön kuvaus ja toiminnan järjestämispaikka. Sisältö on kuvattava mahdollisimman tarkasti, mutta mikäli täsmällinen sisältö ei ole aktivointisuunnitelman tekohetkellä tiedossa, tulee kunnan ja työ- ja elinkeinotoimiston huolehtia kuvaus aktivointisuunnitelmaan heti kun sisältö ja toteutustapa täsmentyvät. Aktivointisuunnitelmassa tulee mainita tapahtuuko kuntouttava työtoiminta yhdistyksessä, säätiössä, uskonnollisessa yhdyskunnassa, valtion virastossa tai kunnassa. Mikäli kuntouttava työtoiminta tapahtuu kunnassa, on aktivointisuunnitelmassa yksilöitävä missä osassa organisaatiota se tapahtuu. (Lindqvist ym. 2001, 23–24).

Aktivointisuunnitelmassa tulee myös ilmetä kuntouttavan työtoiminnan päivittäinen ja viikoittainen kesto sekä jakson alkamisajankohta ja pituus. Nämä on kirjattava, jotta perusteet kunnan ja valtion velvollisuudelle maksaa etuuksia ja korvauksia voidaan kirjallisesti todentaa. (Lindqvist ym. 2001, 23–24).

Aktivointisuunnitelmaan kirjataan asiakkaalle kuntouttavan työtoiminnan ohella tarjottavat muut sosiaali-, terveys-, kuntoutus- ja koulutuspalvelut. Osana aktivointisuunnitelmassa ovat myös ajankohta, jolloin viimeistään arvioidaan kuntouttavan työtoiminnan vaikutuksia asiakkaan työllistymismahdollisuuksille sekä päätös jatkotoimista ja aktivointisuunnitelman uudistamisesta. (Lindqvist ym. 2001, 23–24).

Aktivointisuunnitelma laaditaan määräajaksi ja sitä tulee päivittää 3–24 kuukauden välein. Jos kuntouttavan työtoiminnan järjestämisessä on tarkoituksenmukaista poiketa aktivointisuunnitelmaan sovitusta, tulee laatia uusi aktivointisuunnitelma. (Lindqvist ym. 2001, 25.)

Aktivointi keskeytetään kuukauden kuluttua siitä, kun henkilö on työllistynyt työhön tai yritystoimintaan taikka aloittanut ammattiin tai tutkintoon johtavat päätoimiset opinnot. Keskeytyksistä vastaavat kunta tai työ- ja elinkeinotoimisto. (Lindqvist ym. 2001, 67.)

3.5 Kuntouttavan työtoiminnan valmennustoiminta

Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuva tarvitsee tukea ja ohjausta sekä työtoimintapaikaltaan että työllistäväältä taholtaan. Kuntouttavan työtoiminnan valmennustoiminta jaetaan kolmeen ryhmään; päivittäinen, viikoittainen ja kuukausittainen valmennus. Päivittäinen valmennus on arkisinta eli asiakas tekee työtoimintapaikassa töitään ja työ toimii viitekehyksenä omassa kehittämisessä ja eteenpäin menemisessä. Työvalmentaja antaa opastusta niin työhön liittyvissä asioissa kuin rohkaisua arkeen.

Viikoittainen valmennus on puolestaan yksilövalmennusta, jossa valmentaja antaa tukea arkielämän hallintaan sekä aktivointisuunnitelmassa asetettujen tavoitteiden saavuttamiseen. Kyse on asioiden keskustelemisesta, rohkaisemisesta ja palautteen antamisesta. Tämän avulla voidaan syventyä valmentautujalle tärkeisiin asioihin, jotka saattaisivat muuten hukkua arjen vilinään.

Kuukausittaisessa valmennuksessa ovat mukana kuntouttavan työtoiminnan toimijat. Tällöin pureudutaan pitkän tähtäimen tavoitteisiin ja suunnitteluun sekä eri toimijat yhdistävät voimiaan ja pyrkivät verkoston avulla tukemaan asiakasta. (Hassinen 2003, 111–112.)

4 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Opinnäytetyöni aiheesta löytyi jo jonkin verran tutkimuksia, vaikka laki kuntouttavasta työtoiminnasta onkin melko tuore. Valitsin opinnäytetyöhöni kaksi Stakesin tutkimusta, jotka kertovat kuntouttavan työtoiminnan toteutumisesta, saaduista tuloksista sekä ongelmakohdista. Opinnäytetyössäni ensin esittelen tutkimusta: Työttömien aktiivointi, kuntouttava työtoiminta – lain sisältö ja vaikuttavuus. Toinen tutkimus käsittelee kuntouttavassa työtoiminnassa havaittuja kompastuskiviä. Tämä Stakesin teettämä tutkimus tulee esiin Hassisen teoksessa Matkaopas kuntouttavaan työtoimintaan.

4.1 Kuntouttavan työtoiminnan lain sisältö ja vaikuttavuus

Stakesin tutkijaryhmä on tutkinut kuntouttavan työtoiminnan lain toimeenpanon prosesseja sosiaali- sekä työ- ja elinkeinotoimistoissa seitsemällä paikkakunnalla lain voimaan astumisesta vuoden 2003 loppuun. Pilottipaikkakuntia ovat Helsinki, Kuusankoski, Kuopio, Rovaniemi, Kirkkonummi, Alahärmä ja Mynämäki. Tutkimuksen tarkoituksena oli arvioida kuntouttavan työtoiminnan lain toimenpiteiden vaikuttavuutta sekä tavoitteiden toteutumista. (Ala-Kauhaluoma ym. 2004, 3, 204.)

Kuntouttavan työtoiminnan lain astuessa voimaan, velvoitti se työvoima- ja sosiaaliviranomaiset yhteistyöhön, jolloin käynnistyi uudenlainen prosessi paikallisen pitkäaikaistyöttömyyden hoitamiseen. Laki määritteli nyt aktivointisuunnitelman kohderyhmän sekä aktivointikriteerit. Tämä edisti työttömien yhdenvertaisuutta sekä tasa-arvoisesti toimeenpanon lähtökohtia. Sosiaali- sekä työ- ja elinkeinotoimistoissa lakia pidettiin oikeansuuntaisena, mutta tavoitteiden saavuttamiseksi katsottiin keinojen olevan riittämättömiä. Työllistävistä paikoista koettiin puutetta sekä lisäpanostusta kaivattiin myös aktiivisiin työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin. Tutkimuksesta käykin ilmi, että lain toteuttaminen alkoi hitaasti ja toimeenpanossa paikalliset erot olivat suuria. Lain toimeenpanon ongelmana olivat niukat työntekijäresurssit ja aktivointiin osallistuvien työttömien iso lukumäärä. Nämä olosuhteet ajoivat siihen, ettei laki toteutunut siltä osin, että kaikki tietyn ajan työmarkkina- ja toimeentulotukea saaneet työttömät voivat osallistua aktivointisuunnitelman laadintaan. Aktivointisuunnitelmaa pidettiin toimivana työvälineenä, mutta kuitenkin osin byrokraattisena ja työläänä. (Ala-Kauhaluoma ym. 2004, 204–205.)

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että lain myötä työ- ja elinkeino- sekä sosiaalitoimiston yhteistyö oli lisääntynyt ja tullut säännölliseksi sekä yhteistyö koettiin myönteiseksi. Sosiaalitoimen sekä työ- ja elinkeinotoimiston välillä oli kuitenkin kitkaa lain toimeenpanollisissa ja sanktiotoiminnallisissa asioissa. Tutkimuksen pilottipaikkakuntien aineiston mukaan sanktioita käytettiin harvoin, vaikka asiakas ei osallistunut aktivointisuunnitelman laadintaan tai kieltäytyi toimenpiteistä. (Ala-Kauhaluoma ym. 2004, 205.)

Kuntouttavaan työtoimintaan kohdistui etukäteen ristiriitaisia odotuksia. Pilottipaikkakuntien ja kahden case-tutkimus paikkakunnan (kuntien nimiä ei ilmoiteta, jotta haastateltavien henkilöiden tunnistamattomuus voidaan turvata) perusteella kuntouttavan työtoiminnan mahdollisuudet osallisuuden lisäämisen ja syrjäytymisen vähentämisen suhteen ovat varovaisen myönteisiä. Elämäntilanteet useimmiten paranivat kuntouttavassa työtoiminnassa pitempään olleilla osallistujilla. Elämäntilanteiden parantumisella tarkoitetaan yleistä virkistymistä, elämänrytmin normalisoitumista, päihteiden käytön parempaa hallintaa sekä elämän mielekkyyden lisääntymistä. Erityisesti isoissa kaupungeissa kuntouttavaan työtoimintaan ohjatuista henkilöistä iso osa peruuttaa tai keskeyttää. Kuntouttava työtoiminta on määrällisesti vielä pientä ja erityisesti nuorten osuus on yllättänyt pienuudellaan, kuten nuorten lain aktivointikriteerit täyttävien määrä muutenkin. Kuntouttava työtoiminta toimii sosiaalipoliittisten, ei niinkään työvoimapoliittisten kriteerien mukaan. (Ala-Kauhaluoma ym. 2004, 40, 205–206.)

Tutkimukseen osallistuneiden paikkakuntien työntekijöiden mukaa yleisin syy asiakkaiden työttömyyteen oli heikko ammattitaito ja työkokemus. Asiakkaat olivat puolestaan sitä mieltä, että työttömyys oli pikemminkin seurausta yhteiskunnan rakenteellisista ongelmista. Aktivointisuunnitteluun osallistuminen on tutkimuksen mukaan koettu tarpeelliseksi. Aktivointiin osallistuvista vastaajista jopa 83 prosenttia koki, että suunnitelma oli omalta kohdalta joko erittäin tarpeellinen tai melko tarpeellinen. Ainoastaan kaksi prosenttia vastaajista koki suunnitelman erittäin tarpeettomaksi toimenpiteeksi. Tutkimuksen myötä ilmeni, että aktivointisuunnitelman toivottiin pääasiallisesti edistävän työhön pääsyä. Toimenpiteiden kirjo aktivointisuunnitelmassa oli suuri ja yleistä olikin että suunnitelmaan sisältyi useita toimenpiteitä. Suunnitelmissa oli asiakkaan lähitavoitteita, pitkän aikavälin tavoitteita tai molempia. Yleisin sovittu toimenpide aktivointisuunnitelmassa oli työnhaku tai sen jatkaminen. Työharjoittelu

oli toiseksi yleisin aktivoinnin toimenpide, jonka jälkeen tulivat muut työvoimapolitiiset toimenpiteet. Kuntouttavaa työtoimintaa sisältyi 18 prosenttiin suunnitelmista. Vanhempien ikäluokkien suunnitelmissa oli suhteessa enemmän kirjauksia kuntouttavasta työtoiminnasta kun taas nuorten alle 25-vuotiaiden suunnitelmissa painotettiin enemmän työharjoittelua ja oppisopimuskoulutusta. (Ala-Kauhaluoma 2004, 206–207.)

Stakesin tutkijaryhmä tutki kuntouttavan työtoiminnan lain sisältämien toimenpiteiden vaikuttavuutta ja tuloksellisuutta otoksena, joka kuvaisi mahdollisimman hyvin koko Suomen tilannetta. Tutkimusaineisto koostuu 51 erikokoisesta ja eri lääneissä sijaitsevasta kunnasta. Aineiston tietoja kerättiin vuosina 2001–2003 heti aktivointisuunnitelman teon jälkeen sekä 6–8 kuukauden päästä aktivointisuunnitelman teosta. Kohderyhmänä olivat aktivointisuunnitelmaan osallistuneet sekä aktivointisuunnitelmaan osallistumattomat, jotka kuitenkin kuuluivat lain mukaan aktivoinnin piiriin. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että aktivointisuunnitelmaan osallistuminen ei vaikuta lyhyellä aikavälillä työllistymiseen avoimille työmarkkinoille. Aktivointisuunnitelma kuitenkin lisää mahdollisuuksia osallistua aktivoiviin toimenpiteisiin. Lisäksi koettiin, että osallistuminen aktivointisuunnitelmaan lisää lyhyellä aikavälillä omaehtoista työnhakua. Aktivointi on yleensä työttömien taloudellista hyvinvointia lisäävä, mikäli aktivointisuunnitelman jälkeen työtön osallistuu aktivoiviin toimenpiteisiin. (Ala-Kauhaluoma 2004, 207–208.)

Edellä mainittua kohderyhmää käyttäen tarkasteltiin myös sitä, kuinka aktivointisuunnitelmaan osallistuminen ja aktivointisuunnitelmassa sovittuihin toimenpiteisiin osallistuminen lisäsi työttömien sosiaalista hyvinvointia. Tulokset kertovat, että aktivointisuunnitelmaan osallistuneiden tulevaisuudenodotukset ovat selkeämmät ja usko työllistymiseen on suurempi kuin aktivointisuunnitelmaan osallistumattomilla. Aktivointisuunnitelman teko sekä aktivointitoimenpiteisiin osallistuminen tutkimuksen mukaan lisää henkilön vapaa-ajan aktiivisuutta ja osallistumista yhteisölliseen toimintaan. Tutkimuksen tulosten mukaan käytetyillä toimenpiteillä kuntouttavan työtoiminnan lain tavoitteet saavutetaan vain osittain. Ainakaan lyhyellä aikavälillä aktivointisuunnitelma ei ole keino, jolla kyetään konkreettisesti lisäämään avoimille työmarkkinoille työllistymistä. Ainoastaan aktivointisuunnitelman teko ei ole useinkaan tae paremmasta sosiaalisesta hyvinvoinnista. Hyvinvoinnin lisääntyminen on sidoksissa koko aktivointiprosessiin ja yksilön työmarkkina-aseman muutoksiin, mikä tarkoittaa osallis-

tumista aktivointitoimenpiteisiin tai avoimille työmarkkinoille työllistymistä. Tulokset osoittavat, että aktivointisuunnitelma on toimenpide, joka helpottaa pitkään työttömänä olleiden osallistumista aktivointitoimenpiteisiin sekä se on myös toimintamalli, mikä edistää viranomaisten yhteistyötä sekä terävöittää palvelujärjestelmän toimintaa. (Ala-Kauhaluoma 2004, 208–209.)

4.2 Kuntouttavassa työtoiminnassa havaittuja kompastuskiviä

Hassisen (2003, 25, 26) teoksessa esiin tuotu Stakesin teettämä tutkimus käsittelee kuntouttavassa työtoiminnassa havaittuja ongelmakohtia. Suurimpana ongelmana havaittiin kuntien voimavarojen puute kuntouttavan työtoiminnan toteuttamisessa. Sosiaalityöntekijöiden vähyys ja työntekijöiden suuri vaihtuvuus ovat keskeisiä kompastuskiviä, eikä lisävoimavaroja ole saatu tehtävien sujuvaan hoitamiseen. Tutkimuksessa nousi esiin myös terveys-, päihde- ja mielenterveyspalveluiden riittämättömyys eli oheispalveluiden niukkuus, joita kuntouttavan työtoiminnan asiakas tietyissä tapauksissa tarvitsisi. Tämä puute on pitkittänyt ja vaikeuttanut kuntouttavaan työtoimintaan sijoittumista.

Tutkimuksen mukaan aktivoinnin kohderyhmän määrittely on tuottanut ongelmia, koska kaikki kohderyhmään kuuluvat ihmiset eivät kuitenkaan ole erillisen aktivoinnin tarpeessa. Aktivointia ei nähdä tarpeelliseksi, jos asiakkaan kohdalla ongelmana on ainoastaan pysyvän ja kokopäiväisen työn puute tai jos asiakas on opiskelemaan pyrkivä. Tutkimuksen myötä havaittiin myös tiedon puutetta kuntien toimeentulotuen asiakkaista, jotka kuuluvat lain piiriin. Tällöin riskinä on, että osa lain kohderyhmästä ei tule aktivointisuunnitteluun lainkaan. (Hassinen 2003, 27.)

Hallintokuntien väliset yhteistyön ongelmat ovat paikoin johtaneet siihen, että ainoastaan yksi osapuoli on ollut aktiivinen lain toimeenpanossa. Sosiaalitoimi on saattanut jäädä yksin asian eteen ajajaksi, koska kuntien sisällä on ollut vaikea saada kaikkia hallintokuntia mukaan toiminnan ja ohjauksen järjestämiseen. Toimintaa on myös hankaloittanut tietojärjestelmien yhteensopimattomuus. Tutkimuksen mukaan erityisesti toiminnan alussa sosiaalitoimen ja työvoimahallinnon erilaiset toimintakulttuurit ovat aiheuttaneet sekaannuksia ja yhteistyön sujumattomuutta. Eriäviä näkemyksiä on ollut usein sanktitoimen tarpeellisuudesta ja ajoittamisesta. Tutkimuksessa havaittiin, että terveydenhuolto ei ole aina omaksunut lain edellyttämää yhteistyö- ja tietojen-

tovelvoitetta, vaikka aktivoinnissa useiden asiakkaiden kohdalla terveydentilaa koskevat tiedot ovat välttämättömiä. (Hassinen 2003, 27–28.)

Asiakkaan sijoittumista ja pysymistä kuntouttavassa työtoiminnassa on hankaloittanut työvalmentajien puute sekä vaikeus saada työtoimintapaikkoja. Tutkimuksen mukaan työtoimipaikkojen löytämistä hankaloittavaksi tekijäksi nousi puuttuva mahdollisuus sijoittaa kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvia yksityisiin yrityksiin. (Hassinen 2003, 28.)

Perusteellisen alkukartoituksen, asiakastietojen ja oheispalveluiden puute saattaa johtaa siihen, että aina ei pystytä suunnittelemaan asiakkaan kannalta mieluista työllistymispolkua. Vaikeita ja arkoja asioita ei välttämättä haluta, uskalleta tai osata kirjata suunnitelmiin, jolloin ongelmat astuvat esiin vasta kuntouttavan työtoiminnan aikana. (Hassinen 2003, 28.)

Tutkimus herättää ajatuksia siitä, että elämäntaitojen opettelu tulisi liittää osaksi kuntouttavaa työtoimintaa. Jos asiakkaalta ei löydy riittävää elämänrytmin hallintaa sekä sitoutumista yhteisiin pelisääntöihin, on kuntouttavaan työtoimintaa osallistuminen mahdotonta. Asiakkaan elämän perustat saattavat olla heikoissa kanteissa esimerkiksi päihde- tai mielenterveysongelman vuoksi, jolloin tuskin myös motivaatiotakaan työtoimintaan syntyy. Tutkimuksessa tulee ilmi myös se, että lakiin sisällytetyt kannustimet ja sanktiot eivät vaikuta kaikkiin. Osa lain piiriin kuuluvista asiakkaista, kuten nuoret, saattavat hankkia toimentulonsa esimerkiksi vanhemmiltaan, jolloin taloudellisilla kannustimilla ei käytännössä ole vaikutusta. (Hassinen 2003, 28–29.)

5 TUTKIMUSMENETELMÄT

5.1 Kvalitatiivinen tutkimus

Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus on todellisen elämän kuvaamista eli aineisto kootaan luonnollisissa, todellisissa tilanteissa (Hirsjärvi ym. 2007, 157, 160). Aineiston keruussa käytetään menetelmiä, jotka vievät tutkijan lähelle tutkittavaa kohdetta. Pyrkimyksenä on tavoittaa tutkittavien näkökulma sekä heidän näkemykset tutkittavasta ilmiöstä. (Kiviniemi 2001, 68.)

Laadullisessa tutkimuksessa on tarkoitus tutkia kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti sekä löytää tai paljastaa tosiasioita eikä vain todentaa jo olemassa olevia väittämiä (Hirsjärvi ym. 2007, 157). Mielestäni juuri haastattelemalla sain ainutlaatuisia ajatuksia kuntouttavassa työtoiminnassa olevilta sekä sen parissa työskenteleviltä asiantuntijoilta.

Ihminen on tutkijalle tärkeä tiedon keruun kannalta. Laadullisessa tutkimuksessa suositaan metodeja kuten teemahaastattelua tai osallistuvaa havainnointia, joissa tutkittavien näkökulmat ja ääni pääsevät esille. (Hirsjärvi ym. 2007, 160.) Tärkeä tavoite laadullisessa tutkimuksessa on tutkimuksen kohteena olevien toimijoiden omien tulkintojen esille nostaminen. Tällöin voidaan myös antaa ääni sellaiselle toimijoiden ryhmälle, jolla sitä perinteisesti ei ole ollut (Hakala 2001, 17). Opinnäytetyöni kannalta olikin erittäin tärkeää, että sain kuntouttavassa työtoiminnassa olevien näkemyksiä ja ääntä kuuluviin. Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvien tilanteesta ulkopuolisena uskoin saavani heidän todellisia mielteitään poimittua opinnäytetyöhöni.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkija luottaa omiin havaintoihinsa ja keskusteluihin tutkittaviensa kanssa enemmän kuin mittausvälineillä hankittavaan tietoon (Hirsjärvi ym. 2007, 160). Kvalitatiivisen tutkimuksen mahdollisuudesta ymmärtää toista ihmistä ja hänen ajatteluaan voidaan kuitenkin ajatella kaksisuuntaisesti. Ensiksikin miten haastattelija eli tutkija ymmärtää haastateltavaa eli tiedon antajaa sekä toiseksi, kuinka joku toinen ihminen ymmärtää tutkijan laatimaa tutkimusraporttia. (Tuomi ym. 2009, 68–69.) On totta, että tiedon ja ajatusten siirtäminen on paljon jokaisen omasta tulkinnasta kiinni. Mielestäni laadullinen tutkimus haastatellen tai havainnoiden on tulkinnallisesti luotettavampi vaihtoehto esimerkiksi kyselylomakehaastatteluun verrattuna.

Haastattelutilanteessa minulla oli mahdollisuus olla tilanteessa läsnä, havainnoida tutkimuskohdetta sekä tarvittaessa pyytää välittömästi lisää tietoa. Haastattelijan roolissa minun oli oltava todella valppain aistein tutkimustilanteissa, joissa toinen ihminen kertoi ajatuksistaan. Tarkasti kuunteleminen, havainnointi, keskustelun nauhoittaminen sekä muistiinpanojen tekeminen tukivat minua tässä.

Kohdejoukko laadullisessa tutkimuksessa valitaan harkiten ja tarkoituksenmukaisesti (Hirsjärvi ym. 2007, 160). Tärkeä kriteeri on, että haastateltavalla on omakohtainen kokemus tutkittavasta asiasta tai että haastateltava kuuluu risteyskohtaan, jossa hän kuulee ihmisten käsityksiä asiasta (Vilka 2005, 114–115). Alkuvaiheessa tutkimusta-

ni minulla oli hyvin tarkkaan määritelty kohderyhmä, jonka pohjalta lähdin laajentamaan suunnitelmia tutkimukseni teoriaosuudesta. Kohtasin hyvin pian ongelman eli tarkoin määrittelemääni kohderyhmää ei ollutkaan mahdollista saada osaksi opinnäytetyöni haastatteluja. Pettymyksen kohdattua lähdin pohtimaan tutkimustani ja sen kohderyhmää uudelleen. Tällöin lohkaisin liian suuren palan tutkimukseni kohderyhmäksi, mutta tämän ymmärrettyäni, tein tiukan ja selkeän rajauksen kohderyhmään. Alkuperäisistä kohderyhmän kriteereistä piti hieman löysätä, mutta pääidea säilyi edelleen. Hirsjärvi ym. (2007, 160) kirjoittavatkin, että kvalitatiivinen tutkimus toteutetaan joustavasti ja tutkimussuunnitelma muotoutuu tutkimuksen edetessä.

5.2 Haastattelu tutkimusmetodina

Tutkimustilanteessa haastateltava on nähtävä subjektina, jolle on annettava mahdollisuus tuoda esille itseään koskevia asioita mahdollisimman vapaasti. Haastateltava on aktiivinen ja merkityksiä luova osapuoli. Tarkoituksena on sijoittaa haastateltavan puhe laajempaan kontekstiin. (Hirsjärvi & Hurme 2004, 35.)

Haastattelussa molemmat osapuolet vaikuttavat toisiinsa. Haastattelutilanteeseen vaikuttavat normaalit fyysiset, sosiaaliset ja kommunikaatioon liittyvät seikat. Haastattelu on keskustelua, joka tapahtuu tutkijan aloitteesta ja on hänen johdattamaansa. (Eskola & Suoranta, 1998, 86.)

Tutkimuksessani käytin tiedon hankintaan haastatteluja, koska halusin, että ihmiset pääsevät omin sanoin kertomaan tutkimastani aiheesta, mikä koskee heitä. Hirsjärvi ja Hurme (2004, 35) kirjoittavat haastattelun hyväksi puoliksi, että tutkija voi halutessaan pyytää haastateltavaa selventämään ja syventämään vastauksia. Koin itse myös tärkeäksi sen, että pääsen haastattelutilanteessa tarvittaessa tekemään lisäkysymyksiä ja pyytämään perusteluja. Tämä auttaa minua suuresti keskustelun tulkinnessa. Mielestäni haastattelu tiedonhankintamenetelmänä on hyvä myös siksi, että näen haastateltavieni reagoitua, ilmeitä ja eleitä. Nämä kuitenkin aina elävöittävät tilannetta ja keskustelua.

5.3 Puolistrukturoitu teemahaastattelu

Teemahaastattelu tutkimushaastattelun muotona lienee yleisimmin käytetty (Vilka 2005, 101). Teemahaastattelu on tilanteena varsin lähellä luonnollista keskustelutilannetta (Alasuutari 2007, 145). Haastattelutilanteessa luonnollista vuorovaikutusta lähestytään kuitenkin rajoitetusti. Haastattelija esittää haastateltavalle joukon kysymyksiä haastattelurungon ja teemojen mukaisesti, joihin sitten haastateltava vastaa omin sanoin. (Räsänen 2005, 90–91.) Tutkimusongelmasta poimitaan teema-alueet tai keskeiset aiheet, joita tutkimushaastatteluissa olisi tutkimusongelmaan vastaamiseksi käsiteltävä (Vilka 2005, 101).

Puolistrukturoidussa teemahaastattelussa haastattelujen aihepiirit ja teema-alueet ovat kaikille samat. Kysymysten tarkka muoto ja järjestys kuitenkin elävät tilanteen mukana. Teemahaastattelu ei edellytä kokeellisesti aikaan saatua yhteistä kokemusta, vaan lähtee oletuksesta, että kaikkia yksilön ajatuksia, kokemuksia, uskomuksia ja tunteita voidaan tällä menetelmällä tulkita. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 48.) Valitsin tutkimukseeni puolistrukturoidun teemahaastattelun, koska halusin määritellä tutkimukseni kannalta tärkeät teemat sekä niiden alle sijoittuvat kysymykset, jotka vastaavat tutkimuskysymyksiini. Puolistrukturoitu teemahaastattelu mahdollistaa myös sen, että haastateltavalla on täysin vapaa sana vastatessaan, eikä hänen tarvitse vain valita jostain vastausvaihtoehdoista. Tällöin haastattelu on aitoa keskustelua haastattelijan ja haastateltavan välillä.

Metsämuuronen (2001, 42) kirjoittaa, että puolistrukturoitua teemahaastattelua on hyvä käyttää tilanteissa, joissa kohteena ovat arat tai intiimit asiat. Mielestäni tämä on melko kaksijakoinen ajatus, koska itse en jokaisen arkoja asioita koskevan tutkimuksen menetelmäksi suosittelisi teemahaastattelun käyttöä. Mielestäni esimerkiksi havainnointi voisi toimia hyvänä keinona tällaisia aiheita tutkiessa. Minä olin päättänyt jo ennen aiheeni varmistuttuakaan tehdä haastattelututkimuksen, mutta aiheeni muotouduttua lopullisiin uomiinsa mietin kuitenkin, onko haastattelu menetelmänä tutkimukseni kannalta hyvä ratkaisu. Lähtökohtana minulla oli ajatus, että haastatteluissa nousisi ilmi arkoja asioita kuten pitkäaikaistyöttömyys, vaikeasti työllistettävyys, mielenterveyteen liittyvät seikat, heikko taloudellinen tilanne ja kouluttautumattomuus. Halusin kuitenkin niin kovasti toteuttaa työn mahdollisimman ihmisläheisesti, joten otin riskin ja lähdin toteuttamaan tiedon keruuta haastattelemalla ja se kannatti.

5.4 Haastattelun toteutus

Tutkimuslupani allekirjoitettiin 1.3.2010 Virike ry:n toiminnanohjaaja Seija Rouhiaisen kanssa. Tällöin kävimme läpi haastatteluni teemoja ja sovimme keitä tulisin haastattelemaan sekä milloin toteuttaisin haastattelut. Haastateltavani koostuivat kolmesta kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvasta, Virike ry:n toiminnanohjaajasta ja aikuis-sosiaalityön kuntouttavansosiaalityön sosiaaliohjaajasta. Haastatteluajankohtana Virike ry:ssä oli kolme kuntouttavan työtoiminnan sopimuksella olevaa, joten toiminnanohjaajan pyynnöstä ja heidän suostumuksesta he kolme valikoituivat tutkimukseni haastatteluihin.

Haastattelut toteutin yksilöhaastatteluina, mikä onkin yleisin haastattelun toteutustapa (Hirsjärvi ym. 2007, 205). Nauhoitin haastattelut sekä tein samalla muistiinpanoja. Ensimmäinen haastattelu toteutettiin 29.4.2010, jolloin haastattelin yhtä kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvaa. Toisella haastattelukerralla 12.5.2010 haastattelin erikseen kahta kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvaa. Virike ry:n toiminnanohjaajan haastattelu toteutettiin 25.5.2010 ja sosiaaliohjaajan haastattelu 31.5.2010. Haastattelujen kestot olivat noin 10–40 minuuttia. Hirsjärvi ym. (2007, 201) kirjoittavat, että tutkimustarkoituksia varten puoli tuntia kestäviin haastatteluihin tuskin kannattaa edes ryhtyä. Tällaisissa tapauksissa heidän mukaan voi yhtä hyvin käyttää kyselylomaketta. Mielestäni puolistrukturoidussa teemahaastattelussa on vaikeaa arvioida etukäteen haastatteluiden pituuksia. Ennen toteutuksia aavistelin kyllä, että hyvin eri kestoisia haastatteluita on tulossa. On kuitenkin haastateltavan persoonasta sekä haastattelutilanteesta kiinni, kuinka laajasti haastateltava vastaa kysymyksiin. Vaikka kaikki toteuttamani haastattelut eivät olleet kestoltaan yli 30 minuuttia, olen kuitenkin tyytyväinen valintaani kerätä tutkimusmateriaalia haastattelua käyttäen.

Haastattelutila vaikuttaa tutkimushaastattelun laatuun. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa korostetaan, että tutkimus on aika-, paikka- ja tilannesidonnaista. Tutkijan olisi suotavaa käydä tutustumassa haastattelua varten varattuun tilaan ennen haastattelun toteutusta. Tällöin voisi ratkaista mahdolliset ongelmat kuten hälyäänet ja muut häiriötekijät. (Vilka 2005, 112.) Minun lähtökohtani oli, että toteutan neljä haastattelua viidestä samassa paikassa. Yhden asiantuntijan haastattelu tehtiin hänen omassa työhuoneessaan, jossa saimme rauhassa käydä avointa keskustelua mahdolliset häiriötekijät suljettuina. Olin käynyt tutustumassa tilaan, jossa ajattelin toteuttaa neljä muuta haas-

tatteluani. Tila vastasi kriteereitani eli oli rauhallinen niin esteettisesti kuin muutenkin. Ensimmäisen haastatteluni kohdalla tuli vastaan ongelma eli tila olikin yllättäen jo käytössä. Haastattelulle tarjottiin toista tilaa, joka ei vastannut täysin kriteerejäni, mutta se ei haastattelun kulkua häirinnyt lainkaan. Jälkeenpäin ajateltuna tilan luoma rento ilmapiiri sopi haastateltavani persoonaan ja sai hänet varmasti rentoutumaan paremmin. Muut haastattelut toteutettiin tilassa, joka kuului alkuperäiseen suunnitelmaan. Valitettavasti toisen haastattelun aikana sattui pieni häiriötekijä, kun ovelta käytiin ilmoituksesta huolimatta. Tämä hieman keskeytti haastattelua ja sen tunnelmaa, mutta ei häirinnyt kokonaisuutta.

Haastattelutilanteen aluksi kannattaa vielä varmistaa, että haastateltava on tietoinen tutkimuksen tarkoituksesta ja hän on edelleen suostuvainen haastatteluun (Vilkkä 2005, 112). Haastateltavani olivat ennen haastattelutilannetta tietoisia tutkimuksestani ja sen tarkoituksesta. Haastattelutilanteen alussa kuitenkin esittäydyin kertomalla kuka olen, missä opiskelen ja mitä olen tekemässä ja tutkimassa. Kysyin haastateltavalta, että sopiiko jos nauhoitan keskustelumme, joka helpottaisi aineiston käsittelyä tutkimuksessani. Kerroin myös, että he tulevat pysymään anonyymeina, nauhoitusta käytetään ainoastaan tutkimukseeni sekä että nauha tuhotaan kun tutkimukseni on valmistunut.

Tutkimushaastattelujen tekemistä voi harjoitella etukäteen, jolloin se vähentää haastattelijan haastattelutilanteeseen liittyvää jännitystä. Tutkijan oman jännityksen vähentäminen on tärkeää koska usein myös haastateltavia jännittää tutkimushaastatteluun osallistuminen. Omalla vapautuneella olemuksellaan haastattelija voi motivoida ja auttaa haastateltavaakin rentoutumaan. (Vilkkä 2005, 112.) Haastattelutilanteessa paperien selailuun tulisi olla mahdollisimman vähän tarvetta (Hirsjärvi & Hurme 2004, 92). Harmikseni täytyy myöntää, että minulle haastattelutilanteen harjoittelu oli ainoastaan sitä, että harjoittelin nauhoittavan laitteen käyttöä. Ensimmäinen haastattelu jännitti minua varmasti yhtä paljon tai enemmänkin kuin haastateltavaani. Tuijotin paljon papereitani, rapistelin niiden kanssa aivan liikaa ja tein paljon muistiinpanoja. Ensimmäinen haastattelu oli selkeästi kömpelömpi kuin muut. Muissa haastatteluissa keskityin rauhallisemmin tilanteeseen, kuuntelemiseen ja havainnointiin paperien rapistelun ja muistiinpanojen kirjoittamisen sijaan. Kaikissa tekemissäni haastatteluissa toistui sama häiritsevä tekijä, sillä pään nyökyttelyn lisäksi minä toistin häiritsevän

useasti sanoja: niin, kyllä ja totta. Aineistoni kuunteleminen litterointivaiheessa olisi ollut sujuvampaa ilman näitä toisteluja.

Haastateltavani vastasivat esittämiini kysymyksiin avoimesti sekä sanoivat reilusti, jos eivät ymmärtäneet kysymystä tai eivät keksineet siihen vastausta. Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvat ottivat rohkeasti esiin arkojakin aiheita elämästään. Heillä kaikilla oli alkuun hieman varovainen olemus. He kuuntelivat kysymyksen ja vastasivat tunnollisesti siihen, mutta haastattelun edetessä heidän kertomaansa tuli yhä enemmän ja asioita kerrottiin yhä laajemmassa määrässä. Kysymykset, joihin ei ehkä alkuun löytynyt vastauksia, usein saivat vastauksia haastattelun myöhemmässä vaiheessa tai toisessa asiayhteydessä. Kaikki viisi haastattelutilannetta olivat minulle todellisia oppimistilanteita, koska sain keskustella kuntouttavasta työtoiminnasta aiheen parhaiden asiantuntijoiden kanssa.

5.5 Aineiston analyysi ja tulkinta

Hirsjärvi ja Hurme (2004, 135) kirjoittavat, että teemahaastattelun myötä yleensä kertyy runsaasti aineistoa. Heidän kirjoittaman mukaan aineiston runsaus ja elämänläheisyys tekee analyysivaiheen haastavaksi ja mielenkiintoiseksi sekä samalla työlääksi ja ongelmalliseksi. Tutkimuksessani haastattelin viittä ihmistä, joka määränä oli mielestäni sopiva yksin tehtävään tutkimukseen. Litteroitua aineistoa tuli mielestäni kohtuullisesti, enkä kokenut että aineiston runsaus olisi ollut mitenkään ongelmallista tai työlästä. Tähän varmasti vaikuttaa myös se, että aineisto oli mielestäni erittäin mielenkiintoista tutkittavaa. Kuntouttavassa työtoiminnassa olevien vastauksia oli todella kiinnostavaa vertailla toisiinsa. Asiantuntijoiden vastaukset puolestaan toivat minulle tietoa tukien jo lukemaani teoriaa aiheesta sekä antoivat toisenlaista näkökulmaa asiaan verraten kuntouttavassa työtoiminnassa oleviin.

Aineiston tallennuksen jälkeen tutkija voi esimerkiksi litteroida eli puhtaaksikirjoittaa koko haastatteludialogin tai vain haastateltavan puheen tai valikoiden vain teema-alueet puheesta (Hirsjärvi & Hurme 2004, 138). Minä otin tallenteista ainoastaan haastateltavieni puheen eli litteroitu materiaalini koostuu ainoastaan siitä mitä haastateltavani kertoivat. Koin tämän kaikkein selkeimmäksi vaihtoehdoksi ja se toimi analyysivaiheessa hyvin.

Analyysitekniikoita ja työskentelytapoja on monenlaisia ja erityisesti kvalitatiivisessa tutkimuksessa on vähän standardoituja tekniikoita. Ei ole olemassa yhtä oikeaa tai yhtä parasta analyysitapaa. Tutkija voi oppia analysoimaan lukemalla aiempia tutkimuksia sekä kehittelemällä ja kokeilemalla itse erilaisia ratkaisutapoja. (Hirsjärvi & Hurme 2004, 136.) Minä jaoin viisi haastattelua kolmeen eri osaan eli minulla oli kuntouttavassa työtoiminnassa olevien kokemukset, Virike ry:n toiminnanohjaajan kokemukset sekä Mikkelin kaupungin sosiaalihoitajan kokemukset.

Kuntouttavassa työtoiminnassa olevilla oli kaikilla samat teema-alueet ja alakysymykset. Haastatteluista litteroidut tekstit lähdin purkamaan siten, että kokosin teemojen alle heidän kaikkien vastaukset. Tämän jälkeen vertasin vastausten yhtäläisyyksiä ja eroja sekä poimin tutkimuksen kannalta tärkeitä esille nousseita asioita. Sosiaalihoitajalle ja toiminnanohjaajalle oli puolestaan molemmille omat haastatteluteemat ja kysymykset. Heidän kohdallaan kokosin litteroiduista teksteistä vastaukset teemojen alle, jonka jälkeen myös heidän kohdalla poimin vastauksista tutkimukseni kannalta tärkeät asiat.

Opinnäytetyössäni on teemojen alle kootut tärkeät asiat, joita haastattelujen myötä nousi esiin. Olen käyttänyt tutkimuksessa myös runsaasti suoria lainauksia haastatteluista. Tämä mielestäni elävöittää tutkimusta sekä lisää tutkimuksen luotettavuutta.

6 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET

Opinnäytetyöni tulokset koostuvat tekemistäni haastatteluista aiheen parhaille asiantuntijoille Mikkelin alueella. Haastateltavista osa on kuntouttavassa työtoiminnassa ja toinen osa tekee erittäin tiiviistä työtä kuntouttavassa työtoiminnassa olevien sekä siihen liittyvien asioiden parissa. Opinnäytetyön tulosten kuvaamisessa käytän lainauksia haastatteluista. Lainaukset on kursivoitu ja sulkujen sisällä on täydennyksiä helpottamaan lukemista. Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvien nimiä ei mainita missään vaiheessa heidän yksityisyyden suojaamiseksi. Virike ry:n toiminnanohjaajan ja Mikkelin kaupungin sosiaalihoitajan nimet tulevat esiin opinnäytetyössäni. He molemmat antoivat luvan nimiensä näkyvyyteen opinnäytetyössäni.

6.1 Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvat

Haastattelin opinnäytetyötäni varten 29.4. ja 12.5.2010 kolmea kuntouttavassa työtoiminnassa olevaa henkilöä. Haastattelun toteutuksen aikaan kaksi haastateltavista on ollut kuntouttavassa työtoiminnassa noin 2 vuotta ja yksi haastateltavista noin 2 kuukautta. Haastattelemani henkilöt ovat iältään 20–40 -vuotiaita. Heistä kenelläkään ei ole ammattia, mutta kaikki ovat suorittaneet peruskoulun. Yhdellä haastateltavista ei ollut aiempaa työkokemusta, toisella haastateltavalla työkokemusta oli noin kahdeksan kuukautta ja kolmannella noin 2,5 vuotta. Pitkäaikaistyöttömyys, työttömyys, vaikeasti työllistettävyys, oma saamattomuus ja masennus olivat asioita, joita haastateltavat kertoivat syyksi asiakkuuteen ja kuntouttavaan työtoimintaan.

Aktivointisuunnitelma

Kaikki kolme ovat tehneet aktivointisuunnitelman yhdessä sosiaalityöntekijän tai sosiaalityöntekijän sekä työ- ja elinkeinotoimiston työntekijän kanssa. Haastateltavat olivat yksimielisiä siitä, että saivat hyvin tietoa aktivointisuunnitelmasta, sen teosta sekä siitä mitä sen jälkeen tulisi tapahtumaan.

"Kyllähän ne selittää sen hyvin, mut niinku omasta asenteestahan se on kiinni."

"Sosiaalitoimiston kautta (tietoa aktivointisuunnitelmasta), ku ne toimeentulotuetkin sieltä. Oli tarpeeks pitkään ollu (toimeentulotukiasiakkaana) niin toi sosiaaliohjaaja vaan sanoi et pitäis tehdä tämmöinen (aktivointisuunnitelma) tai alkaa tukia lähtemään jos en mä pääse liikkeelle pikku hiljaa. Oli vähän sitä, että oli monta vuotta ettiny koulua ja töitä, mut eihän mulla mitään kiinnostusta ollu ees mennä, kuhan vaan pyörin."

Yksi haastateltavista koki aktivointisuunnitelman teon ja toteutuksen helpoksi prosessiksi. Toinen haastateltavista puolestaan koki asian pakotetuksi tilanteeksi, johon vain sanojensa mukaan meni ja kirjoitti nimen paperiin. Kolmas haastateltavista ajatteli aktivointisuunnitelman ja kuntouttavaan työtoimintaan lähtemisen olevan hänelle mahdollisuus.

"Silloin alunperin ku se tuli (aktivointisuunnitelman teko) ja se on ollut nyt neljä vuotta kaiken kaikkiaan. Et ei ollut mitään velvoitetta, et niinkuin mahdollisuus. Kyllä joo tartuin mielelläni (tilaisuuteen) sit ku ei ollut sellaista et sinun on mentävä."

Työtoimintapaikan valinta

Aktivointisuunnitelman tekovaiheessa pohditaan yhdessä onko asiakas valmis ja kykeneväinen kuntouttavaan työtoimintaan. Jos asiakkaalla on asiat kunnossa ja on kykeneväinen kuntouttavaan työtoimintaan, lähdetään miettimään mahdollisuuksien mukaan asiakkaan kiinnostuksen mukaan hänelle kuntouttavan työtoiminnan paikkaa. (Hotokka, 2010.)

Kaikki kolme haastateltavaa olivat sitä mieltä, että kuntouttavan työtoiminnan suori-
tuspaiikkaan sai hyvin itse vaikuttaa.

"Ainut, että niitä paikkoja vähän sit kyseltiin ja oli niinku toivomus et lähtisin sosiaalipuolelle (kuntouttavaan työtoimintaan)."

"Ei ne ihan johonkin sellaseen paikkaan laita mistä et tykkää ja kyllä ne ehottelee sulle jos et sä ite oikein tiedä mitä sä haluat tehdä."

Yksi haastateltavista on suorittanut kuntouttavaa työtoimintaa kolmessa erilaisessa paikassa. Näiden kokemusten myötä hän on löytänyt sen, mitä hän työkseen haluaa tehdä ja lähtee tavoittelemaan sitä. Toinen haastateltava kävi tutustumassa erääseen toiseen paikkaan, mutta sen hetkisen elämäntilanteen vuoksi hän koki paikan liian raskaaksi.

Työjaksot ja -ajat

Kuntouttavan työtoiminnan jakso oli alkuun suunniteltu jokaiselle haastateltavalle kolmen kuukauden mittaiseksi. Haastateltavista kaksi on haastatteluhetkellä jatkanut kuntouttavan työtoiminnan sopimusta kolmen kuukauden jälkeen. He molemmat kertovat, että oman mielenkiinnon ja motivaation mukaan on mahdollista saada kerralla sopimus pidempiin kuten kuuden kuukauden mittaisiin jaksoihin.

Kaikki kolme haastateltavaa ovat yksimielisiä siitä, että ovat saaneet hyvin vaikuttaa kuntouttavan työtoiminnan työaikoihinsa.

"Oon saanut vaikuttaa (työaikoihin). Sen kun vaan on soittanut ja sit ne tekee uudestaan sen sopimuksen."

Kuntouttavan työtoiminnan jakson aikana työtunteja ja -päiviä lisätään tai vähennetään asiakkaan omasta pyynnöstä. Haastatteluhetkellä yksi haastateltavista on kuntouttavassa työtoiminnassa vähimmäismäärän eli neljä tuntia päivässä ja yhtenä päivänä viikossa sekä kaksi muuta haastateltavaa enimmäismäärän eli kuusi tuntia päivässä ja viitenä päivänä viikossa.

"Aluks mä tein kuntouttavassa (työtoiminnassa) et mä olin kolme päivää (viikossa) ja neljä tuntia (päivässä). Sit olin silleen et kolme päivää (viikossa) ja kuus tuntia (päivässä). Sit vaihettiin se silleen et olin viis päivää (viikossa) ja viis tuntia (päivässä). Niin se testattiin vähän tai se oli just niinku aluks ei saanut lähettyä minnekään niin sovittiin et otetaan se kolme päivää eka. Nyt teen kuus tuntia (päivässä) ja viis päivää viikossa."

Työtehtävät

Kaikki kolme haastateltavaa ovat erilaisissa työtehtävissä. Yksi haastateltavista lähti avoimin mielin tutustumaan eri työpisteisiin. Toisen työpiste tutustumisen kohdalla hän ei enää halunnut mitään muuta tehdäkään.

"Ekahan mä halusin toimistotyötä, mut enhän mä tiennyt yhtään mitä ne on. En mä niitä osannut. Ompelimo-puolella nytten, enkä haluu enää kokeilla muita."

"Eka silloin ku tulin niin oli ihan silleen pikku hiljaa ja pieniä asioita. Ei oikein tiennyt mitä tekee ja nyt sitten pystyt ihan senkun vaan meet tonne toimistoon ja alat vaikka kirjanpitoa tekemään. Ensimmäiset kuukaudet oli vähän semmosta käet taskussa seisomista et mitäs mä nyt teen mut nyt on just silleen et senkun meet ja teet jotain."

Yksi haastateltavista on ollut ja viihtynyt kahdessa eri työpisteessä pitkiä yhtämittaisia jaksoja. Hänestä on hyvä olla samassa työpisteessä, jotta rutiinit säilyvät.

Haastateltavat olivat yksimielisiä siitä, että ovat saaneet työhönsä tukea ja ohjausta Virike ry:ssä. Haastateltavista yksi kertoi toimineensa alusta asti hyvin omaaloitteisesti, mutta aina tarvittaessa tuki on löytynyt työpaikalta. Haastattelussa eräs mainitsi, että työpaikalla uskaltaa hyvin mennä kysymään neuvoa ja apua.

Ylläpitokorvaus

Haastateltavista ainoastaan yksi oli tyytyväinen yhdeksän euron suuruiseen ylläpitokorvaukseen, jonka saa jokaisesta kuntouttavassa työtoiminnassa olleesta päivästä. Toinen kokee, että tehtyyn työmäärään nähden ylläpitokorvaus on pientä. Haastateltavista kolmas puolestaan ehdotti, että ylläpitokorvaus olisi 9 euroa minimimäärästä työtunteja eli neljästä työtunnista päivää kohden. Jos työtunteja olisikin viisi tai kuusi päivää kohden, olisi korvaus suurempi

Opittuja asioita ja elämää rikastuttavia tekijöitä

Kysyin haastateltaviltani mitä he ovat oppineet kuntouttavasta työtoiminnasta. Haastateltavista yksi koki kysymyksen kauhean vaikeaksi, eikä osannut vastata. Haastattelun myöhemmässä vaiheessa toisessa asiayhteydessä hän kuitenkin kertoi, että hänen ajattelemansa tabu mielenterveyskuntoutujista on rikkoutunut. Hän koki kuntouttavassa työtoiminnassa ollessaan oppineensa, että mielenterveyskuntoutujat ovat ihan tavallisia ihmisiä.

Kahden muun haastateltavan vastauksien yhteenvedossa nousivat esiin seuraavat opitut asiat: uusia taitoja ja käytännön töitä kuten ompelu, psykologiaa sekä vastuun ottamista.

”Oppinu siis tosi paljon tän työn kautta. Pari vuotta vielä niin ei tässä mitään kouluja tarvita.”

Kokonaisuutena kuntouttava työtoiminta on tuonut haastateltavien elämään tunnetasolla piristystä ja iloa, eikä yhden haastateltavan mukaan enää masenna niin paljon. Haastateltavista toinen kertoi tulleen avoimemmaksi alettuaan käydä kuntouttavassa työtoiminnassa.

Kaikki kolme haastateltavaa kokivat, että kuntouttavan työtoiminnan myötä ovat saaneet elämäänsä arkirutiineja, säännöllisyyttä ja rytmiä. Yksi haastateltavista kertoi vielä, että on päässyt irtaantumaan ja liikkeelle kodista, mihin on ollut pitkään jumittunut.

”Aamulla nousee ennen puolta päivää sängystä ylös ja sit jos ei oo mihinkään menoja niin se rytmi kääntyy ihan päinvastaseks.”

”Sit just ku saa sen arkirytmän kiinni, et ihan vaikka vapaapäivänä herää nykyään yhdeksältä vaikka kello ei oo soimassa. Ennen se oli sillain et nukuit jonnekin kuuten illalla.”

Haastateltavat kokevat, että kuntouttava työtoiminta on rikastuttanut heidän elämäänsä. Yhteinen rikastuttava tekijä on muut ihmiset. Yksi kertoi saaneensa kavereita ja jopa ystävän, toinen iloitsi, kun on saanut kuunnella muita ihmisiä ja heidän kokemuksiaan sekä kolmas nautti suuresti ihmisistä, joihin on tutustunut kuntouttavan työtoiminnan kautta.

”Siis nää ihmiset (rikastuttaneet elämää). Täällä näin saa olla ihmisten kanssa ja kuntouttavassa (työtoiminnassa) on periaatteessa se hyvä, että saat tehdä mitä tykkäät.”

Mielipiteitä kuntouttavasta työtoiminnasta

Kaikki kolme haastateltavaa olivat sitä mieltä, että kuntouttava työtoiminta kokonaisuudessaan on hyvä asia.

”Tää on niinku tosi hyvä tämmöselle, joka ei oo ollu töissä. Alotetaan vähän kevyemmin et ei heti kaheksan tuntia päivässä. Eikä kaikista oo siihen.”

Yksi haastateltavista kokee kuntouttavan työtoiminnan hyväksi, koska hän tekee mielellään asioita ja hänestä on hyvä lähteä päivisin jonnekin. Kuntouttavan työtoiminnan joustavuus on hänestä myös hyvä asia.

”Mielellään tekee jotain. Kuha on jotakin, lähtee kotoota ku siellä ollut niin pitkään. Muuten sitä jäis yöpaita päällä hiippailemaan himaan, eikä yhtään enempää sais aikaseks sielläkään. Ja jos tuntuu, että ei nappaa (tulla), niin voi ilmoittaa että ei (tulekaan).”

Yksi haastateltavista on sitä mieltä, että riippuu paljon ihmisestä onko kuntouttava työtoiminta hyvä asia vai ei. Hänelle se on ollut hyvä apu rytmien ja säännöllisyyden löytämiseen, jonka jälkeen on helpompaa lähteä etsimään töitä tai koulua.

”On siis tosi hyvä! Se vähän tuuppaa persettä ylös sieltä sohvalta.”

Kysyin haastateltavilta olisiko heidän mielestään kuntouttavassa työtoiminnassa mitään kehitettävää. Yksi haastateltavista oli täysin tyytyväinen, eikä kokenut, että olisi mitään kehitettävää. Kaksi muuta haastateltavaa ovat myös muuten tyytyväisiä, paitsi että heidän mielestään ylläpitokorvausta tulisi nostaa.

Mielipiteitä kuntouttavan työtoiminnan laista

Kaksi kolmesta haastateltavasta oli sitä mieltä, että laki kuntouttavasta työtoiminnasta on hyvä asia.

”Onhan se ihan hyvä (lain olemassa olo) tai enemmänhän se on ihmistä kiinni, mutta ku on sellasia kohtaloita, et pitäs niinku ihan väkisin repiä sieltä.”

Yksi haastateltavista ei henkilökohtaisesti pidä laista, koska ei pidä muutenkaan pakkotamisesta. Hän kuitenkin ajattelee, että joillekin kuten nuorille, laki voi olla hyvä asia, jotta elämä ei lähtisi kulkemaan väärälle polulle. Hänen mielestään laissa on puolensa sekä haittansa.

Mielipiteitä työtoimintapaikasta

Kaikki kolme haastateltavaani olivat ehdottoman yksimielisiä siitä, että Virike ry on hyvä paikka suorittaa kuntouttavaa työtoimintaa. Kaksi kolmesta haastateltavasta kertoo kuinka työpaikalla saa vain olla oma itsensä.

”On (hyvä paikka). Täällä ei just niinku vaadita ihmiseltä mitään, et saa olla ihan oma ittensä. Tosi lämminhenkinen sillain positiivisesti, et tänne on kiva tulla. Ei tarvii pelätä sitä, et pidetään niin tyhmänä.”

”On, tää on huippu (paikka)! Saa olla oma ittesä. Just sellanen rento, hupaisa (työilmapiiri). Se on ihan huippua (tulla töihin). Välillä on vähän vaikea herätä mutta sitten ku tulee tänne näin ni pääsee taas meinkiin mukaan. Onhan se välillä vähän raskasta ku saa olla vähän liikin sosiaalinen.”

”Kyllä miun mielestä ainakin (hyvä paikka). Moni tuntee niinku rasakaaks henkisesti ja onhan se tietysti, jos sen otat silleen ku joutuu kuuntelemaan ihmisiä ja ongelmia ja muita mutta en mä henkilökohtaisesti ainakaan. Et ei oo sen puoleen ainakaan ollu aamua ettei lähtis ku ei jaksais esimerkiksi näitä asiakkaita”

Yhteydenpito työllistäviin tahoihin ja yhteistyö

Haastateltava, joka on ollut haastattelun aikaan noin kaksi kuukautta kuntouttavassa työtoiminnassa, kokee että yhteydenpito on tiivistä työllistävän tahon kanssa. Siihen sisältyy puheluita, tapaamisia ja työllistävän tahon vierailu työpaikalle. Hänestä yhteydenpito on mukavaa, koska pitää kyseisistä ihmisistä, joiden kanssa käy asioita läpi. Hän kokee, että yhteistyö hänen, Virike ry:n ja työllistävän tahon kanssa sujuu hyvin, eikä siinä ole hänen mielestään kehitettävää.

Kaksi haastateltavista, jotka ovat olleet jo pidempään kuntouttavassa työtoiminnassa, kokevat, että yhteydenpito ei ole säännöllistä. Toinen heistä totesi, että ei aina edes tiedä kuka hänen asioistaan vastaava työntekijä on.

Kolmas haastateltavista puolestaan kertoi yhteydenpidon toimivan hyvin, vaikkei se olekaan säännöllistä. Hänen mielestään myös yhteistyö häntä koskevien tahojen kanssa toimii. Hän kertoo, että esimerkiksi työpaikalta ilmoitetaan työllistävälle taholle, jos poissaoloja on ollut paljon. Hän ei koe, että yhteistyössä olisi kehitettävää.

”Onhan se soitellut ja sit on ite aina soitellut sille. On ollut välillä, et on tullut käymään täällä. En tiä sit onks se miten kaikilla, mut meillä on suht hyvät välit sen kaa ja sit soittaa välillä et miten on mennyt.”

”Kuulumisia, haluaako tunteja lisää ja onko ollu vaikee herätä (yhteydenotossa kysellään). On, onhan se ihan positiivista, että sitten joku kysellee niitä kuulumisia ja kannustaahan ne sit aina, jos haluaa esimerkiksi työtunteja lisää.”

Yksi haastateltavista kertoo, että yhteydenpito koskee useasti sitä, että hänelle ehdotetaan osallistumista kursseille, koulutuksiin ja hänen sanojensa mukaan patistetaankin koulun penkille. Hän toivoisi, että hänestä ihmisenä ja hänen jaksamisestaan oltaisiin enemmän kiinnostuneita. Hän kertoo, että yhteydenotoista tulee sellainen olo, että pakotetaan eteenpäin, mistä hän ei pidä lainkaan. Yhteistyö hänen, Virike ry:n ja työllistävän tahon kanssa ei ole haastateltavan mukaan kovin tiivistä, eikä hän koe sitä kovin tarpeelliseksi.

Tulevaisuus

Kaksi kolmesta haastateltavasta kokee, että kuntouttavasta työtoiminnasta on ollut tukea tulevaisuuteen ja sen suunnitteluun.

”Kirkkaat, positiiviset, toiveikkaat, ei muuta ku ylöspäin (tällä hetkellä ajatukset tulevaisuudesta). On se kiva, että näkee välillä ton auringonkin, ettei aina just sitä auringonlaskua.”

Yksi haastateltavista ei kokenut kuntouttavan työtoiminnan tukeneen hänen tulevaisuuttaan vaan hän kertoo elävänsä ihan vain päivän kerrallaan ja odottaa neutraalia tulevaisuutta.

Yksi haastateltavista löysi itseään kiinnostavan alan kuntouttavan työtoiminnan myötä ja hänen suunnitelmissaan on pyrkiä opiskelemaan alaa. Toinen haastateltavista löysi kuntouttavan työtoiminnan kautta suunnan sille mitä haluaa tehdä ja mitä ei. Kun hänen oma elämäntilanteensa on sopiva, aikoo hän palata kyseisen kiinnostuksensa pariin.

”Ei täs, sosiaali- ja terveysalalle ajattelin kouluun hakea. Tää ala klok-sahti mulla kohilleen, mielenkiintoista.”

6.2 Virike ry:n toiminnanohjaaja

Haastattelin tutkimukseeni opinnäytetyöni toimeksiantajan Virike ry:n toiminnanohjaaja Seija Rouhiaista. Hän vastaa Virike ry:ssä matalan kynnyksen työpaikoista, joista yksi osa on kuntouttava työtoiminta. Hän kuvaa toimintaa siten, että tarjotaan ihmisille erilaisia räätälöityjä mahdollisuuksia, jotka voivat toimia alkuna johonkin parempaan.

Mielipide kuntouttavan työtoiminnan laista

Kysyin toiminnanohjaajalta hänen mielipidettään kuntouttavan työtoiminnan lainsäädännöstä. Toiminnanohjaaja Rouhiainen kertoo, että on tällä hetkellä tyytyväinen lainsäädäntöön. Hän tietää kokemuksesta kertoa, että monet asiakkaista ovat sitä mieltä, että lain määrittelemä ylläpitokorvaus tulisi olla korkeampi. Tämä kävi ilmi myös tekemistäni haastatteluista kuntouttavassa työtoiminnassa oleville, joista kaksi kolmesta oli sitä mieltä että korvaus on liian pieni. Toiminnanohjaajan näkemys on, että yhdeksän euron korvaus on ihan kohtuullinen. Hän vielä korostaa, että kyseessä on muuta-kin kuin rahallinen korvaus.

”Aatellaan niinku et oltas vaan kotona ja saahan se joku korvaus siitä kotona olemisesta niin täähän on joka nostaa ja ylipäänsä niinku näkkee erilaisia työpaikkoja ja niinku etteenpäin.”

Toiminnanohjaajan rooli

Rouhiaisien kertoman mukaan hänen työnsä on matalan kynnyksen työkokeilijoiden vastaanottamista sekä varmistamista, että jokaisella on hyvä olla ja töitä riittää. Toiminnanohjaaja näkee ohjaajan roolin erittäin tärkeänä: ”Eihän siitä tulisi muuten mitään”, hän toteaaakin. Toiminnanohjaaja vastaa siitä, että uusi työtoimintaan saapuva saa hyvän perehdytyksen paikasta ja käytännöistä.

”Ensinnäki paikkaan tutustumista ja siihen opastamista niinku sen paikan sisälle muuten, työtehtäviin ja sitten työvastuut ja milloin vastaa ja sit aina tehhään jokkaiselle ne omat suunnitelmat mitkä työtehtävät on.”

Kuntouttavan työtoiminnan aikanakin toiminnanohjaajan rooli on merkittävä.

”Olla koko ajan siinä mukana. Meillä on viikottaiset palaverit että missä kysellään miten on mennä ja työnohjauskin on. Siinä pietään suhteellisen paljon huolta ja annetaan sitä palautetta aina.”

Yhteistyö

Toiminnanohjaaja kertoo, että Virike ry:hyn asiakkaat tulevat kuntouttavaan työtoimintaan työvoimapalvelukeskus Reitin sekä Mikkelin kaupungin sosiaalitoimen kautta. Hänen mukaan yhteistyö on toiminut hyvin työllistävien tahojen kanssa, eikä hän koe, että siinä olisi tällä hetkellä mitään kehitettävää. Yhteistyötä tehdään muun muassa silloin, kun työllistävä taho tarjoaa uutta kuntouttavaan työtoimintaan tulijaa Virike ry:lle.

”Hyö ku tulloo tähän tutustummaan niin katotaan onko se halu edes tulla tänne ja mitkä mahollisuudet on ja minkälaisesta ihmisestä on kyse.”

Asiakaskunnan erilaisuus ja muutokset

Kysyin haastattelussa Rouhiaiselta kuntouttavan työtoiminnan asiakaskunnasta sekä mahdollisesti tapahtuneista muutoksista asiakaskunnassa ajan saatossa. Toiminnanoh-

jaaja kertoo, että Virike ry:ssä on ollut vuodesta 2005 alkaen mahdollisuus matalan kynnyksen työkokeiluun, jolloin ensimmäiset kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat ovat aloittaneet Virike ry:ssä. Kun Virike ry:n sai lisää toimitilaa, toiminta monipuolistui ja työkokeilijoille on ollut mahdollisuus tarjota enemmän työpisteitä. Toiminnanohjaajan mukaan tuona aikana asiakaskunnassa on tapahtunut muutoksia. Alkuun työkokeilijat ovat olleet enimmäkseen mielenterveyskuntoutujia ja ajan myötä asiakaskunta on laajentunut myös nuoriin, vaikeasti työllistettäviin sekä muuten syrjäytyneisiin.

Asiakaskunnan erilaisuus näkyy arjen toiminnassa. Nuoret ja maahanmuuttajat asiakaskuntana ovat Rouhiaisen kertoman mukaan tuoneet haastetta työhön. Tämän myötä toiminnanohjaajan rooli on muuttunut tiukemmaksi eli hänen kertoman mukaan on täytynyt pitää parempaa kuria esimerkiksi poissaoloista sekä huolehtia että jokaisella on yhdenmukaiset ja selkeät säännöt. Kirjava asiakaskunta on tuonut yhteisöön erilaisuuden hyväksymistä. Työkokeilujen keskeytyksiä hänen mukaansa on eniten päihdepuolen asiakkaiden kohdalla.

Kuntouttava työtoiminta Virike ry:ssä

Haastatteluajankohtana Virike ry:ssä oli kolme asiakasta kuntouttavassa työtoiminnassa. Toiminnanohjaajan mukaan kolme kuntouttavan työtoiminnan asiakasta on jo suhteellisen paljon, koska yleensä heitä on vain yksi kerrallaan. Hänen mukaansa kolme on maksimi mitä tällä hetkellä voidaan ottaa kuntouttavaa työtoimintaa suorittamaan, jotta ohjauksen laatu ei kärsi.

Työssään toiminnanohjaajana hän on nähnyt asiakkaidensa onnistumisia ja epäonnistumisia. Onnistumisen tunteita koetaan muun muassa kun asiakkaan työtunteja lisätään tai jopa juhlistaan hänen ammattiin valmistumistaan.

”Se, että on nähny ihmisiä, et niinku matalan kynnyksen työkokeilu paikkoihin lähteneet yhestä päivästä muutamasta tunnista ja tänä päivänä tekkeevät viitenä päivänä viikossa ja täysiä tunteja ja ottavat vastuuta ja ovat pärjänneet elämässä ja niinku on mahollisuus lähtee oikeille työmarkkinoille, koulutukseen. Olen ylpee.”

6.3 Mikkelin kaupungin sosiaalihoaja

Haastattelin opinnäytetyöhöni Mikkelin kaupungin aikuissosiaalityön sosiaalihoajaa Anu Hotokkaa, jonka työalueena on kuntouttava työtoiminta. Sosiaalihoajaan asiakkaita ovat kouluttautumattomat, työttömät sekä erilaisia ongelmia omaavat pääsääntöisesti alle 25-vuotiaat, mutta asiakkaina on myös joitakin yli 25-vuotiaita. Anun asiakkaat tulevat sosiaalitoimen, työ- ja elinkeinotoimiston, koulujen, työvoimapalvelukeskus Reitin, työpajojen, psykiatrisen poliklinikan, mielenterveysyksikön ja aklinikan kautta.

Anu Hotokka on tehnyt kuntouttavaa sosiaalityötä vähän aikaa vuonna 2008 ja palannut kyseisen työn pariin keväällä 2009. Tuona aikana, kun Hotokka ei tehnyt kuntouttavaa sosiaalityötä, ei Mikkeliissä tehty ainuttakaan kuntouttavan työtoiminnan sopimusta. Lain alkamisesta lähtien vuoteen 2008 sopimuksia on tehty noin 40 vuodessa. Sosiaalihoaja kertoo, että Mikkeliissä kuntouttavan sosiaalityön osalta ollaan menossa jo parempaan suuntaan. Haastatteluhetkelläkin kuntouttavan työtoiminnan asiakkaita on, mutta pääasiassa nuoria. Sosiaalihoajaan mukaan kuntouttavan työtoiminnan haasteita Mikkeliissä ovat tällä hetkellä työllistävien paikkojen vähyys sekä lain piiriin tulleet yli 25-vuotiaat.

”Nyt ku tää laki laajentu koskemaan myös näitä yli 25 (vuotiaita). Nyt-hän tässä kehitetään sitä, et pitäs saaha volymia isommalle. Mutta siinä on varmaan sellanenkin ongelma, että niitä paikkoja on rajallisesti mi-hin näitä ihmisiä voidaan laittaa ja ketkä ottaa.”

Mielipide kuntouttavan työtoiminnan laista

Kysyin sosiaalihoajan omaa näkemystä kuntouttavan työtoiminnan laista, sen velvoittavuudesta aktivointisuunnitelmaan ja työtoimintaan. Hänestä lain velvoite on parempi tällaisena kuin että sitä ei olisi ollenkaan. Hänestä tämä on erittäin hyvä mahdollisuus löytää semmoisia ihmisiä, jotka muuten ehkä jäisivät ja tipahtaisivat yhteiskunnasta.

”Mutta minä oon kokenut, että se on ihan hyvä (laki). Mulle ei oo yksikään koskaan suuttunu, et kyllä ne ymmärtää miksi minä teen tai sanon niin.”

Lailta sosiaaliohjaaja toivoisi enemmän joustavuutta. Velvoittavuutta pitäisi hänen mukaansa voida arvioida enemmän yksilöllisesti. Hän myös korostaa sitä, että laissa pitäisi olla myös velvoitteita kuntouttavaa sosiaalityötä tekeville heidän asiakkaidensa puolesta. Velvoitteena tulisi myös olla, että työpaikoilla olisi näkyvä, tärkeä ja ohjaava tukihenkilö, ettei ihmisiä vaan oteta jonnekin töihin. Kuntouttavaa työtoimintaa suorittavaahan ei saa laskea työvoimaksi.

”Sit ku vaa ne työntekijät, jotka tekee tätä niin osaavat olla sellasia motivoivia ja empaattisia ja nähä sitä elämää vähä laajemmalti.”

Asiakkuuden taustoja

Kysyin sosiaaliohjaajalta asiakkaiden taustatekijöitä, mitkä ovat ajaneet asiakkuuteen. Hän kertoo, että taustalla näkyy päihteet aika suurena osana sekä suuri osa on myös ammatillisista opinnoista pudonneita, jolloin usein mukana ovat päihteet ihan kaikissa muodoissa.

Asiakkaan alkukartoitus

Hotokan työnkuva on hänen sanojensa mukaan erittäin laaja. Hänen työparinaan on sosiaalityöntekijä, joka yleensä tekee asiakkaan alkukartoituksen, mutta tämä kuuluu myös hänen työnkuvaansa.

”Eli käytännössä miä tapaan sen nuoren ihmisen tässä näin ja juttelen hänen kaa hänen asioistaan, pikku hiljaa tutustutaan, teen tässä porkkanana hänelle toimeentulotukkee sitten kerran kuussa. Sitten katotaan onks hällä päihdeongelmaa ehkä tai mielenterveysongelmaa, onko asunto, saako laskut maksettua ja sit ruvetaan selvittämään sitä vyyhtiä eli katotaan mikä on number one ongelma ja sitten ruvetaan ensin selvittämään sitä ja laitetaan asiat kuntoon pikku hiljaa.”

Alkukartoituksessa voi käydä ilmi, että asiakas on asunnoton, niin huonokuntoinen ja ongelmallinen, ettei pysty lähtemään kuntouttavaan työtoimintaan. Sosiaalihoajaajan kertoman mukaan on käynyt myös niin, että vuodenkin verran hän on ollut asiakkaalle työntekijänä se, jonka luokse voi tulla ja jolle voi soittaa. Hän on uskonut asiakkaaseen sekä motivoinut ja kannustanut tätä. Tämän ajan jälkeen on voitu ruveta pikku hiljaa käynnistelemään jotain toimenpiteitä kuten kuntouttavaa työtoimintaa.

”Minä kuntoutan siihen kuntouttavaan (työtoimintaan) että niillä on elämä ihan levällään niin ei ne nyt voi kuvitella lähtevänsä mihinkään saatikka kouluun tai johonkin.”

Asiakastyö

Sosiaalihoajaaja kertoo, että työssään täytyy osata rajata asiakasmäärä itselleen sopivaksi. Työtä ei voi tehdä kovin monen asiakkaan kanssa kerrallaan. Hänen mukaansa on hyvä, että on niin sanotusti niitä vähän lepääviä asiakkaita ja sitten noin kymmenisen niitä, joiden kanssa on sitten vähän enemmän tekemisissä.

”Toisille riittää se, että nähhään vaikka kerran kuussa, et on semmonen turva et jokuheijän kaa hoitaa niitä asioita ku ne jää muuten hoitamatta. No sitten on semmosia joita nähhään viikottain, soitellaan monta kertaa viikossa tai ainakin laitetaan tekstiviestejä, et mikään ei toimi, mitään et muista, mikään ei hoidu et kaikki pitää kysyä, et tää on hirmu yksilöllistä. Mut vois sanoo, et alussa nähhään useemmin ja sitten se siitä harvenee et ku alkaa ne siivet kantaa johonkin suuntaan.”

Sosiaalihoajaajan näkemys on, että hänen työssään täytyy ihan hirveästi pelata omalla persoonallaan.

”Tää on vähän niinku teatteria koko ajan, et kenet siä tapaat niin siä käyttädyt sen kaa niin kuin siä saat sen kaa hyviä tuloksia aikaan. Pitää osata olla tuntosarvet niin, että haistat vähän miten sanot ja miten teet et semmonen veemäinen asenne täällä minun pöydän tällä puolella ei joha

kyllä yhtään mihinkään. Ja jotenkin antaa heidän ymmärtää, että mä en oo täällä elämässä heidän elämää, vaan annan apua jos hyö haluaa ja teen heille myös selväksi sen, että täältä ei rahaa saa ihan noin vaan, et ihmisen ois jotain tehtävä. Tää vaatii persoonalta paljon.”

Hotokka kertoo, että voi olla, että hänen asiakkaallaan ei ole mitään suuntaa mitä hän voisi lähteä kokeilemaan kuntouttavan työtoiminnan osalta. Sosiaaliohjaajana hän kertoi antavansa asiakkaalle vinkkejä siihen mitä kannattaisi lähteä kokeilemaan. Hän myös kertoo, että osaa asiakkaistaan hän on tavannut jo niin pitkään, että tietää jo mitä asiakkaan kohdalla kannattaa lähteä kokeilemaan. Asiat hoidetaan hyvin yhteistyössä asiakkaan kanssa, paitsi sitten kun kyseessä on asiakkaat jotka eivät vain halua tehdä mitään.

”Semmoset ammattivetykset, jotka eivät vaan halua tehdä ja kuvittelevat vaan. Näillehän me tehhään se tavallaan pakotteena, et se ihminen tajuaa että tää ei oo mikään leikkipaikka. Koska ei heitä saa mistään kiinni, he eivät tuu ajoille, eivät vastaa puhelimeen, hakevat rahaa vaan. Silloin se monesti tehhään niinku katotaan et mikä se meininki on ja jos ihminen päättää olla tekemättä elämälleen mitään niin se aktivointisuunnitelma mahdollistaa semmosen toimeentulotuen alentamisen niin kauan kunnes se ihminen tajuaa että jotain pitäis tehdä. Mut me ei tehhä sitä niille, joilla me nähdään että se ei ole omassa päätäntävallassa se pärjääminen et siellä on joku taustalla.”

”Se on aika kova työ ennen, ku miä lopetan sen yhteyden ottamisen. Kylä miä kaikki keinot yritän ja Facebookista lähtien miä yritän ettiä. Sit jos ihan selvästi ei kiinnosta niin sit myö tehhään se (toimeentulotuen alentaminen). Mitä sitä turhaan sitten.”

Hotokka kertoo, että yleensä noin kuuden kuukauden aikana nähdään suunta mihin asiakkaan kanssa ryhdytään. Vuoden aikana, jos ei saada edistymistä aikaan, ohjataan asiakas oman alueen sosiaalityöhön hakemaan kirjallisesti toimeentulotukea ja kysellään jälleen hetken päästä tilannetta kuntouttavan sosiaalityön puolelta. Sosiaaliohjaajan kertoman mukaan kuntouttavaa sosiaalityötä tehdään toki alue sosiaalityönkin

puolella, mutta kuntouttavan sosiaalityön puolella yhteistyö on tiiviimpää esimerkiksi tapaamisten osalta.

Aktivointisuunnitelma

Aloite aktivointisuunnitelman tekoon tulee sosiaalitoimesta tai työ- ja elinkeinotoimistosta. Aktivointisuunnitelman teossa sosiaalitoimen täytyy olla mukana eli ainoastaan työ- ja elinkeinotoimisto ei voi tehdä asiakkaan kanssa aktivointisuunnitelmaa. Sosiaaliohjaajan näkökanta on, että asiakas saa varmasti tietoa aktivointisuunnitelmasta sekä että asiakkaan kanssa käydään prosessia läpi ennen aktivointisuunnitelman tekoon ryhtymistä.

”Kerrotaan, että tää on velvottava ja mitä tästä seuraa ja että tää on sellainen sopimus missä sä lupaat tehdä näin ja näin, mieti tarkkaan mitä lupaat, et ku siinä on sit se, että jos se ei toteudu niin perusosa alennetaan ja pahimmissa tapauksessa 40 %.”

Työtoimintapaikat sekä työajat

Sosiaaliohjaajan näkemys on sama kuin haastattelemini kuntouttavassa työtoiminnassa olevilla, että asiakkaalla on mahdollisuus vaikuttaa kuntouttavan työtoiminnan suorituspaikkaan sekä työaikoihin. Mikkelissä on kuitenkin sellainen tilanne, että ei voida taata juuri sitä paikkaa mitä asiakas haluaa. Asiakaskin voi joutua tekemään kompromisseja tai venyttämään kuntouttavan työtoiminnan aloittamisajankohtaa, jotta tilaa kentältä löytyy. Hän sanoo, että esimerkiksi kevät on ruuhkaista aikaa kentällä, koska on niin paljon harjoittelijoita muutenkin.

”Ei, mä en nää siinä mitään järkee et mä sanelen täällä, ei siitä silloin mitään tuu. Kyl myö yritetään ettiä semmonen mikä oikeasti kiinnostas ja siitä on ihmiselle jotain hyötyä.”

” Ja sit kysytään, et sanoo esim jaksamisesta ku se neljä tuntia on se minimi ja monesti jos et sä oo missään ollu ja nukut kaikki päivät ja tota samaa menoa ollut vuoden, ni eiköhän se oo kaikkein järein mukaista silloin sillä neljällä tunnilla alottaa. Myö sovitaan sitten heti et mulle voi

*soittaa milloin vaan ja päiviä voi lisätä, tunteja voi lisätä, mutta alote-
taan vähän vähemmästä.”*

Sosiaaliohjaajan mukaan kuntouttavan työtoiminnan parissa on pääasiassa nuoria. Mikkelissä ei oikein tällä hetkellä ole paljon paikkoja muille asiakasryhmille kuten alkoholisoituneille pitkäaikaistyöttömille. Kysyin haastattelussa sosiaaliohjaajalta mikä hänen näkemyksensä on siitä, että kuinka työnantajat Mikkelissä ottavat vastaan kuntouttavaa työtoimintaa suorittavia. Hän kertoo, että kaikki eivät erityisen mielellään ota heitä. Työnantajat perustelevat tätä sillä, että esimerkiksi ei ole tarpeeksi resursseja, koska työnantajan näkökulmasta kuntouttavaan työtoimintaan tulevat vaativat niin paljon ohjausta.

”Ehkä se on välillä vähän semmosta pään seinään hakkaamista. Sitten kun ei voi hirveästi kehua, et ottakaapa tästä hyvä ku itekin oot ihan varpaillaan että käykö se siellä vai eikö se käy. Mutta sitten on ollu kyllä kiva huomata kun on mennyt hyvin, niin ovat tyytyväisiä et ovat ottaneet ja ovat tykänneet.”

Työpaikat antavat suoraa palautetta sosiaaliohjaajalle kuntouttavassa työtoiminnassa olevasta ja hänen työskentelystään. Hotokka kertoo kuulevansa enemmän hyvää palautetta ja, että työnantajat ovat olleetkin positiivisesti yllättyneitä kuinka hyvin kuntouttava työtoiminta on sujunut. Aina joukkoon mahtuu toki myös niitä, että työnantaja kokee tilanteen niin haastavaksi, että purkaa kuntouttavan työtoiminnan sopimuksen.

Yhteydenpito

Hotokka kertoo, että sosiaaliohjaajana hän määrittelee itse, kuinka paljon hän pitää yhteyttä kuntouttavassa työtoiminnassa oleviin asiakkaihinsa. Laki tai kukaan ulkopuolinen sitä ei määrittele. Jokaisen asiakkaan kanssa hän sopii yhden pakollisen tapaamisen noin kuukauden päähän kuntouttavassa työtoiminnassa aloittamisesta, missä käydään läpi miten asiakkaalla on mennyt.

”Mä oon huono työntekijä, jos mä en sinne kertaakaan soita. Siis osa osaa hoitaa asiansa niin sit mä soitan vaikka kerran kuussa tai käyn

siellä ihan näyttäytymässä. Mutta kyllä sitten joittenkin luona käyn ihan viikottain.”

Sosiaaliohjaaja kertoo, että tapaamisissa hän ottaa asiakkaan huomioon kokonaisvaltaisesti, mutta hänen täytyy huomioida, että ainahan asiakas ei halua puhua työpaikoilla henkilökohtaisista asioistaan. Tällöin sovitaan aika hänen työhuoneeseensa, jossa asiakkaat voivat sitten käydä puhumassa.

Ylläpitokorvaus

Sosiaaliohjaaja Hotokan mielestä kuntouttavasta työtoiminnasta saatava ylläpitokorvaus on riittävä. Hänen mukaansa on hyvä, että jos ihminen haluaa aktivoitua niin saa siitä jotain kannustusta. Hän toteaaakin, ettei kuntouttava työtoiminta ole työtä, eikä sillä olekaan tarkoitus rikastua. Tarkoitushan on saada ihminen huomaamaan, että on kivaa käydä jossain ja nähdä ihmisiä.

”Se on riittävä (ylläpitokorvaus). Se velvottaa olemaan neljä tuntia päivässä siellä työpaikalla ja sitten jos sä saat vaikka sen 417,45 on se käteen jäävä osa ja sä oot vaikka viisi päivää viikossa neljä tuntia päivässä töissä niin se on melkein 200 euroa siihen päälle. Niillä tuntimäärillä se on melkein sama tuntipalkka mikä mulla on tässä työssä, siillen jos sen ajattelee.”

Sosiaaliohjaaja ei ole törmännyt tilanteeseen, jossa kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat olisivat valittaneet ylläpitokorvauksen pienuudesta. Tämän vuoksi hän ei ole pohjittanut, tulisiko ylläpitokorvauksen suuruus olla sidonnaista työtunteihin.

”Mä en oo ketään niinku pakottanu, että kyllä ne suurin osa on ite niinku halunneet tähän. Haluu päiviin tekemistä ja se on heille niinku ylimääräinen kiva se raha.”

Yhteistyö

Yhteistyöstä sosiaaliohjaajalla on sekä hyviä että huonoja kokemuksia. Hän kertoo, että pienellä paikkakunnalla kuten Mikkelissä, kasvot ja nimet ovat tuttuja ja tiivisti

yhteistyötä tekevien tahojen kanssa yhteydenpito on mutkatonta. Tämä näkyy siinä, että he voivat soitella toisilleen ilman soittoaikoja ja asiakkaan suostumuksella hoitaa asiakkaan asioita yhdessä. Hän kokee, että terveystalveluiden kanssa tehtävä yhteistyö hieman kärsii tiukasta byrokratiasta. Sosiaaliohjaajan mukaan luottamus yhteistyöhön on olemassa.

Kuntouttavassa työtoiminnassa ilmenneitä ongelmia

Kysyin sosiaaliohjaajalta kuntouttavassa työtoiminnassa ilmenneitä ongelmia. Hän koki kysymyksen vaikeaksi, mutta ajatteli että ongelmana varmastikin on paikkojen saatavuus ja asiakkaiden pärjääminen.

”Ne ongelmat on sit varmaan ylipäänsä niitä, et kuinka ne siellä pärjää ja et miten sitä vois paremmin tukea.”

Onnistumisia ja tulevaisuutta

Kysyin sosiaaliohjaajalta kuinka paljon ja millaisia onnistumisen hetkiä hän kokee kuntouttavassa sosiaalityössään. Hän arvio, että asiakkaistaan noin 80 % onnistuu omalla tavallaan. Hänen mukaansa asiakkaan asioita saadaan liikutettua aina johonkin suuntaan. Hän on kokenut onnistumisia, kun esimerkiksi asiakkaalle on löytynyt asunto, jota asiakas itse ei ole aikaisemmin saanut haetuksi tai kun asiakkaan eläkeasioita on saatu vietyä eteenpäin. Onnistumista on myös silloin, kun löydetään syitä asiakkaan saamattomuuteen ja siihen ettei asiat luista. Onnenhetkiä on koettu, kun asiakas on ensin ollut kuntouttavassa työtoiminnassa ja hakeutunut sitten kouluun ja pysynytkin siellä.

”Sit ihan semmosia positiivisia (onnistumisia), et on vaikka siis maannut kaikki päivät kotona masentuneena niin on saanut pitkäjänteisen työn kautta, et lähetään lääkäriin ja ihminen saa lääkkeet, terapiakäynnit. On kuntoutunut ja on iloinen ja lähtenyt (kuntouttavaan) työtoimintaan ja haaveilee kouluun lähdestä. Ne on ihan älyttömän isoja asioita mulle vaikka niitä ei määrällisesti oo sitä 150 et on niitä vaikka 10. Plus että ne ihmiset rupee hymyilemään ja saavat jotenkin sellasta positiivista energiaa tähän elämään.”

Hotokka kertoo, että kuntouttavan työtoiminnan aikanakin yhteistyö hänen, asiakkaan ja muiden asiakkaan tahojen kanssa toimii. Hän kertoo, että esimerkiksi kuntouttavan sosiaalityön päätyttyä ihmisellä on edelleen jokin verkosto, vastuu vaan tavallaan siirtyy.

Haastatteluhetkellä kuntouttavan työtoiminnan tulevaisuus Mikkelissä tulee sosiaaliohjaajan mukaan laajenemaan. Kehitteillä on työpajatoimintaa, jonne saadaan myös paikkoja kuntouttavaa työtoimintaa suorittaville.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyöni tutkii kuntouttavaa työtoimintaa yleisellä tasolla sekä tuo esiin kuntouttavan työtoiminnan kokemuksia ja ajatuksia Mikkelissä. Tutkimustani ohjaavat kolme kysymystä eli mikä on kuntouttavan työtoiminnan laki, kuinka laki kuntouttavasta työtoiminnasta toteutuu käytännössä sekä onko kyseisestä lainsäädännöstä ollut hyötyä.

7.1 Johtopäätöksiä tutkimuskysymyksiini

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta on työväline, jonka tarkoituksena on parantaa pitkään työttömänä olleen työmarkkina- tai toimeentulotukea saavan henkilön edellytyksiä työllistyä avoimilla työmarkkinoilla sekä parantaa henkilön elämänhallintaa.

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta käytännössä toteutuu siten, että aktivoinnin asiakkuus alkaa alkukartoituksella, jossa selvitetään asiakkaan taustoja ja syitä asiakkuuteen. Alkukartoituksen myötä asiakas ohjataan tarvittaessa häntä palvelevien palveluiden piiriin tai sitten aloitetaan aktivointi heti kartoituksen jälkeen. Aktivointivaiheessa asiakkaan kanssa tehdään aktivointisuunnitelma, johon sisällytetään asiakkaalle tavoitteita tai mahdollisesti aktivoivia toimenpiteitä. Jos aktivointisuunnitelmaan sisällytetään kuntouttavaa työtoimintaa, tulee asiakkaan kanssa yhdessä pohtia työtoimintapaikkaa, työjaksojen ja – aikojen pituutta sekä tavoitteita. Lakia kuntouttavasta työtoiminnasta ei ole rajattu jyrkästi, joten se antaa kunnille mahdollisuutta toimia lain soveltajana.

Tekemieni haastatteluiden perusteella sekä aikaisempien tutkimusten mukaan voisi päätellä, että laki kuntouttavasta työtoiminnasta on tullut tarpeeseen. Kyseessä on suhteellisen tuore laki, joten se hakee toki vielä uomiaan kunnissa, kuten Mikkelissäkin. Haastattelutulokset osoittavat, että laki kuntouttavasta työtoiminnasta koetaan hyväksi niin työntekijöiden kuin kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvienkin keskuudessa. Lain ajatellaan edesauttavan sitä, että mahdollisimman moni lain piiriin kuuluva pääsisi oikeiden palveluiden pariin ja osallistumaan aktivointiin. Lain koettiin hieman potkivan ihmistä eteenpäin. Kuntouttava työtoiminta koettiin mahdollisuudeksi saada arkeen sisältöä, rytmiä ja säännöllisyyttä. Kuntouttavan työtoiminnan myötä on myös tunnetasolla saavutettu paljon, joten tekemieni haastatteluiden perusteella kuntouttava työtoiminta on saanut paljon hyvää aikaan.

7.2 Johtopäätöksiä haastatteluiden pohjalta

Kuntouttavan työtoiminnan kohderyhmä on kovin laaja. Asiakkuuteen johtava tekijä on pitkäaikainen työttömyys yhdistettynä työmarkkina- tai toimeentulotukiasiakkuuteen. Tämän taustalla taas saattaa puolestaan olla muun muassa kouluttautumattomuus, mielenterveys- ja päihdeongelmat, vaikeasti työllistettävyyys, oma saamattomuus sekä maahanmuuttajatausta.

Aktivointivaiheessa asiakas saa tarpeeksi tietoa aktivointisuunnitelmasta, sen teosta, merkityksestä ja aktivoivista toimenpiteistä. Asiakkaalla on myös täysi oikeus olla vaikuttamassa aktivoiviin toimenpiteisiin liittyvissä asioissa kuten työtoimintapaikan valinnassa sekä työkaksojen ja – aikojen pituuksissa. Asiakas ja sosiaalitoimi tekevät tässä asiassa tiivistä ja vastavuoroista yhteistyötä.

Virike ry Mikkelissä toimii monipuolisena työtoimintapaikkana kuntouttavaan työtoimintaan osallistuville. Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvat ovat olleet erittäin tyytyväisiä Virike ry:hyn työtoimintapaikkana, koska sinne he ovat voineet mennä sellaisina kuin he ovat. Heidän mielestään paikan ilmapiiri on lämminhenkinen ja rento. Työtoimintapaikka tarjoaa asiakkaalleen koko kuntouttavan työtoiminnan ajan tukea ja ohjausta. Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuva saa perehdytyksen paikan toimintatavoista ja työtehtävistä sekä hänelle annetaan palautetta toiminnastaan tämän jakson ajan.

Yhteistyö asiakkaan, työtoimintapaikan sekä muiden tahojen välillä koetaan yleisesti ihan hyväksi ja luottamukselliseksi. Kehitettävää olisi eri hallintokuntien yhteistyössä. Yhteydenpitoon asiakkaan ja työllistävän tahon välillä oltiin pääsääntöisesti tyytyväisiä. Pitempään kuntouttavassa työtoiminnassa olleiden mukaan yhteydenpito ei ollut enää niin säännöllistä, mutta sitä ei koettukaan enää niin tarpeelliseksi kuin alkuvaiheessa.

Kuntouttavasta työtoiminnasta saatava ylläpitokorvaus jakoi mielipiteitä. Viidestä haastateltavasta kolme oli sitä mieltä, että ylläpitokorvaus on suuruudeltaan sopiva. Tätä perusteltiin myös sillä, että kuntouttava työtoiminta antaa niin paljon muuta, ettei sitä voida pelkällä rahalla mitata. Haastattelujen perusteella kuntouttava työtoiminta on antanutkin siihen osallistuville paljon. He ovat saaneet elämäänsä säännöllisyyttä, rytmiä sekä arkirutiineja. Tunnetasolla kuntouttava työtoiminta on tuonut elämään iloa ja piristystä. Kuntouttavan työtoiminnan myötä on saatu vertaistukea, sosiaalisia kontakteja, kavereita sekä löydetty uusia mielenkiinnon kohteita harrastuksista ammatinvalintaan.

Kuntouttava työtoiminta on siihen osallistuville haastateltavilleni pääsääntöisesti tuonut näkymän ainakin neutraalimpaan jopa valoisampaan tulevaisuuteen. Kuntouttavan työtoiminnan myötä on löydetty suuntaa omalle elämälle sekä saatu toiveikkaita ja kirkkaita ajatuksia tulevaan. Asiantuntijoiden haastatteluista käy ilmi, että onnistumisia koetaan jo siinä, kun asiakas saadaan oikeiden palveluiden piiriin, jolloin esimerkiksi selviää syitä asiakkaan saamattomuudelle tai kun asiakkaan työtuntimääriä kuntouttavassa työtoiminnassa voidaan lisätä asiakkaan omasta pyynnöstä. Asiantuntijat ovat päässeet myös näkemään kuinka kuntouttavaan työtoimintaan osallistuva on lopulta hakenut koulutukseen, pärjännyt siellä ja valmistunutkin.

7.3 Vertailua kuntouttavan työtoiminnan tilanteesta kunnissa

Tämän opinnäytetyön teoriaosuudessa esittelemässäni Stakesin tutkimuksessa yhdeksi suurimmaksi ongelmaksi nousi kuntien voimavarojen puute kuntouttavan työtoiminnan toteuttamisessa. (Hassinen 2003, 26.) Mikkelin kaupungin sosiaaliohjaaja Anu Hotokan haastattelun mukaan tämä on näkynyt myös Mikkelissä. Sillä aikana, jolloin Hotokka ei tehnyt kuntouttavaa sosiaalityötä, ei myös tehty ainuttakaan kuntouttavan

työtoiminnan sopimusta. Sosiaaliohjaajan mukaan Mikkelissä kuntouttavan työtoiminnan suunta on kuitenkin menossa parempaan.

Sosiaaliohjaaja Hotokan haastattelun mukaan työtoimintapaikkojen löytäminen kuntouttavaan työtoimintaan osallistuville on haastavaa. Samanlainen havainto käy ilmi Stakesin tutkimuksessa, jossa lisätään vielä että hankaloittavana tekijänä on puuttuva mahdollisuus sijoittaa kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvia yksityisiin yrityksiin (Hassinen 2003, 28).

Stakesin tutkimuksen mukaan nuorten osuus kuntouttavassa työtoiminnassa on yllättänyt pienuudellaan (Ala-Kauhaluoma 2004, 207). Mikkelissä tilanne on ollut puolestaan toisenlainen, sillä Anu Hotokka kertoo, että nuorille on ollut helpompi löytää kuntouttavan työtoiminnan toimintapaikkoja. Hänen mukaan Mikkelissä ei ole niinkään tarjota paikkoja esimerkiksi vanhemmille päihdepuolen asiakkaille.

Stakesin tutkimustulokset osoittavat, että hallintokuntien välinen yhteistyö on ollut rakoilevaa, vaikka kuntouttavan työtoiminnan tarkoituksena olikin saattaa hallintokuntia tiiviimpään yhteistyöhön. Terveystieteiden tutkimus ei esimerkiksi ole aina omaksunut lain edellyttämää yhteistyö- ja tietojenantovelvoitetta, vaikka aktivointivaiheessa asiakkaan terveydentilaa koskevat tiedot ovat välttämättömiä. (Hassinen 2003, 27–28.) Sosiaaliohjaaja Hotokka koki yhteistyön Mikkelissä hallintokuntien välillä ihan toimivaksi, mutta hänkin oli sitä mieltä, että terveystieteiden kanssa tehtävä yhteistyö kärsii hieman tiukasta byrokratiasta

8 POHDINTA

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta on antanut hallintokunnille uuden työvälineen puuttua pitkään toimeentulo- tai työmarkkinatuen varassa olevien tilanteisiin. Mielestäni tällaiset uudet työvälineet ovat tervetulleita, koska on tärkeää puuttua taustatekijöihin eli siihen miksi henkilön pääsääntöinen toimeentulo on työmarkkinatuki tai toimeentulotuki. Onko taustalla kenties kouluttautumattomuutta, päihteiden käyttöä, psyykkisiä tai fyysisiä ongelmia tai yhteiskunnasta syrjäytyneisyyttä? Ihmisen elämän tulisi kuitenkin olla suhteellisen tasapainoista, jotta arki koettaisiin mahdollisimman sujuvaksi. Elämän tasapainoa horjuttaviin asioihin asiakkaan on mahdollista saada apua, tukea ja ohjausta heti alkukartoitusvaiheessa, jos asiakas vain on vastaanottavai-

nen avun suhteen. Tämä on mielestäni erittäin tärkeää, koska näin asioihin puuttumisella havaitaan ongelmakohtia, joita sitten lähdetään asiakkaan ja tarvittavien muiden tahojen kanssa ratkomaan. Tavoitteena on, että asiakas saa elämäänsä tasapainoa, pääsee kenties osalliseksi aktivoiviin toimenpiteisiin ja siitä mahdollisesti vielä eteenpäin.

Osallistumista kuntouttavaan työtoimintaan valitettavasti hidastaa työtoimintapaikkojen vähyys. Pohdinkin miksi työnantajat eivät ole kovinkaan avosylin vastaanottamassa kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvia. Suurin syy tähän varmasti on resurssit, koska kuntouttavaan työtoimintaan osallistuva tarvitsee ohjausta eikä häntä missään vaiheessa saa laskea työvoimaksi. Mutta olen myös miettinyt sitä, että millaisia ajatuksia nimike ”kuntouttava työtoiminta” herättää. Kuntouttava työtoiminta on vielä aika vieras käsite ihmisille, niin se oli minullekin ennen kuin aloin tutkimaan aihetta. Minun olettamus on, että ihmiset luulevat kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvia automaattisesti mielenterveyskuntoutujiksi, vammaisiksi tai jotenkin muuten vajaa-kuntoisiksi. Onko kuntouttavaa työtoimintaa niin sanotusti mainostettu tarpeeksi työpaikoilla ennen kuin sinne tarjotaan työtoimintaan osallistuvaa? Luulen, että osasyynä työtoimintapaikkojen vähyyteen on ennakkoluuloisuus. Ymmärrän, että resurssit työpaikkojen niin sanottuun valistamiseen ovat varmasti lähes olemattomat, mutta voisiko tässä hyödyntää esimerkiksi paikkakunnan alan opiskelijoita, joiden opintojen osana ovat myös projektit. Työtoimintapaikkojen löytämistä helpottaisi toki, jos myös yritykset saataisiin mukaan tähän, mutta lainsäädännössä se on ainakin toistaiseksi kielletty.

On hienoa, että kuntouttava työtoiminta voi toimia jollekin ponnahduslautana esimerkiksi koulutukseen tai työelämään. Nämä ovat ideaali-tapauksia, jolloin lainsäädännön tavoitteet toteutuvat parhaimmillaan. Vaikka kuntouttavan työtoiminnan myötä ihmisen elämä tasapainottuisi, ei se aina tarkoita, että ihminen pääsee jatkamaan siitä selkeästi eteenpäin. Vaikeasti työllistettävänä ilman koulutusta mielestäni on erittäin haastavaa työllistyä nyky-yhteiskunnassa. Tuettua työllistymistä tapahtuu toki eri muodoissa, mutta jääkö ihminen tällaiseen tuetun työllistymisen verkkoon. Käykö niin, että ihminen lopulta vuorottelee esimerkiksi kuntouttavan työtoiminnan, työmarkkina- ja palkkatukisopimusten välillä? Tällaisissa tilanteissa lainsäädäntö ei pääse toteutumaan kuin siltä osin, että ihminen on saatu aktivoitua ja kenties aktivoinnin myötä hänen elämänlaatunsa on mahdollisesti tasapainoisempaa. Voisin olettaa, että näissä tilanteissa ihminen joutuu käymään kovaa paperisotaa, juoksemaan luukulta

luukulle sekä kantamaan huolta tulevasta ja elannon saannista. Mielestäni tällainen horjuttaa ihmisen tasapainoa. Kuinka voitaisiin kehittää käytänteitä parempaan heidän kohdalla, jotka eivät kulje lainsäädännön toteutumisen ideaalitasolla?

Minun mielestäni kuntouttava työtoiminta on kokonaisuutena hyvä aktivoiva toimenpide. Tekemäni haastattelut vakuuttivat minut siitä, kuinka kuntouttavan työtoiminnan myötä on saatu iloa, säännöllisyyttä ja sisältöä elämään. Vaikka hallintokuntien välisessä yhteistyössä on vielä kehitettävää, on hienoa, että kuntouttavan työtoiminnan myötä yhteistyö on kuitenkin lisääntynyt, mikä on aina asiakkaan etu.

8.1 Opinnäytetyön eettisyys

Tutkimustyön aiheen valinta sisältää monia eettisiä valintoja. Onko valittu tutkimusaihe vaivan ja ajan arvoinen eli kannattaako kyseistä ilmiötä tutkia? Tutkijan tulee myös pohtia tutkimuksen olosuhteita. Onko tutkimus mahdollista suorittaa tarjolla olevissa olosuhteissa? Tutkimuksen resurssit ovat rajalliset, joten tulee pohtia mikä niiden paras mahdollinen käytötapa on. (Clarkeburn & Mustajoki 2007, 53–54.)

Opinnäytetyöprosessi alkaa aiheen valinnalla, mikä ei ollut helppo vaihe minulle. Opinnäytetyöni aiheeseen minua johdattivat kiinnostus mielenterveystyöhön sekä halu tehdä ihmisläheinen tutkimus haastattelumetodia käyttäen. Yhteydenottoni ja vierailuni Mikkelissä toimivaan mielenterveyden keskusliiton paikallisyhdistykseen Virike ry:n poikivat minulle sen, että olin löytänyt mielenkiintoisen, haastavan ja haluamani tutkimusmetodein tutkivan opinnäytetyön aiheen. Kuntouttava työtoiminta oli minulle aiheena vieras, mutta Virike ry:n toiminnanohjaaja Seija Rouhiaisen antaman tiedon perusteella erittäin kiinnostava sekä tärkeä tutkimuksen kohde. Mielestäni kuntouttava työtoiminta oli ilmiö, jota kannatti lähteä tutkimaan, koska laki kuntouttavasta työtoiminnasta on melko nuori ja aiheen tutkimiselle tarjottiin tilaisuutta. Tärkeänä pidin myös sitä, että saisin lisää tietoa ja osaamista kiinnostavasta aiheesta.

Virike ry tarjosi minulle hyvät olosuhteet tehdä tutkimusta, koska heillä oli tarjota haastatteluihin kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvia sekä myös konkreettiset tilat haastattelujen tekoon. Toiminnanohjaaja antoi vinkkejä muista mahdollisista haastateltavista, joista valitsinkin tutkimukseeni sosiaalihoaja Anu Hotokan. Olosuhteet muokkasivat heti aluksi tutkimukseni aihetta, koska alkuperäisen suunnitelman mu-

kaan minun tuli tutkia kuntouttavaa työtoimintaa rajaten näkökulmaksi mielenterveyskuntoutujat. Opinnäytetyön suunnitelmapalavereissa kävi nopeasti ilmi, että se ei sen hetkisissä olosuhteissa ollut mahdollista mikäli tutkimukseni koskisi työllistävistä toimenpiteistä juuri kuntouttavaa työtoimintaa. Halusin rajata aiheen kuntouttavaan työtoimintaan jo resurssienkin takia, joten luovuin tutkimukseni suunnitellusta näkökulmasta mielenterveyskuntoutujien osalta. Resurssien rajaaminen oli tärkeää, koska teen opinnäytetyöni yksin, joten en halunnut haukata liian laajaa osa-aluetta.

Clarkeburn ja Mustajoki (2007, 70) kirjoittavat, että tutkimuksen teossa ihmisiä tarvitaan mielipiteiden esittäjinä sekä tietojen antajina. Eettiseksi kysymykseksi nouseekin henkilöiden lukumäärä eli otoskoon määrittely. Otannan tulisi riittävällä tarkkuudella edustaa tutkittavaa perusjoukkoa. Opinnäytetyöni haastattelut koostuvat kahden asiantuntijan sekä kolmen kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvan haastatteluista. Otoskoko on mielestäni riittävä avaamaan kuntouttavan työtoiminnan tilannetta Mikkelissä, koska haastateltavat kaikki ovat tämän kyseisen asian asiantuntijoita. Kiinnitin huomiota haastateltavien määrään myös siksi, että resurssini riittäisivät saamani aineiston huolelliseen läpikäyntiin.

8.2 Opinnäytetyöni prosessi

Opinnäytetyöni prosessi lähti käyntiin vuoden 2009 lopussa. Tällöin löysin opinnäytetyölleni toimeksiantajan ja tutkimuksen aiheen. Pidin tärkeänä, että aihe tulee joltain toimeksiantajalta, koska tällöin tutkimus tulee tarpeeseen. Tästä prosessi eteni aiheen kirjallisuuden tutustumiseen sekä tutkimussuunnitelman tekoon. Keväällä 2010 toteutettiin tutkimukseen kuuluvat haastattelut sekä niiden litteroinnit. Kesä ja syyskuu 2010 olivat työn ja harjoittelun täyteistä aikaa, jolloin opinnäytetyöni prosessi oli käytännöllisesti pysähdyksissä, mutta toki ajatustyötä tein tuonakin aikana. Vuoden 2011 alusta aktiivinen kirjoitusprosessi lähti käyntiin ja opinnäytetyöni edistyi hyvään tahtiin. Koska tein opinnäytetyöni yksin, minun oli helppo ajoittaa kirjoittaminen juuri itselle sopiviin ajankohtiin. Opinnäytetyöni aikataulu venyi alkuperäisestä suunnitelmasta noin puolella vuodella ja koin tämän hyvin stressaavaksi. Uskoin kuitenkin, että aikataulun viivästyksen myötä minulla oli parempi ajankohta, valmius ja kypsyyttä lähteä opinnäytetyöni kirjoitusprosessiin.

Tämä opinnäytetyöprosessi oli minulle ensimmäinen tutkimus, joten koin tämän hyvin haastavaksi sekä mielenkiintoiseksi ja opettavaiseksi. Tutkimuksen vaiheisiin ja rakenteisiin tutustuin selailemalla jo ilmestyneitä opinnäytetöitä sekä lukemalla kvalitatiivisen tutkimuksen tekoon liittyvää kirjallisuutta. Tutkimuksen alkuvaihe oli hämmentävää, koska tuntui, ettei oikein tarkalleen tiedä mitä oli tekemässä. Kirjoitusprosessin aloittaminen oli vaikeaa ja pitkät tauot opinnäytetyössä tekivät siitä entistä takuisempaa. Vaikka työni eteni aluksi hitaasti, kasvoi minussa lopulta vahvempi motivaatio, kunnianhimo ja arvostus tutkimustani kohtaan. Kun aktiivinen vaihe opinnäytetyöprosessissa lähti käyntiin, tutkimuksen vaiheet ja tavoitteet tuntuivat selkeältä. Tällöin opinnäytetyöni eteni hyvää tahtia ja prosessi oli mielekästä. Tämä opinnäytetyöprosessi antoi minulle paljon ja lisäsi osaamistani niin tutkimusaiheeni kuin tutkimuksen teon osalta.

8.3 Jatkotutkimusehdotuksia

Opinnäytetyöni prosessin myötä minulle heräsi muutamia jatkotutkimusehdotuksia kuntouttavan työtoiminnan osalta.

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta on säädetty siten, että paikallinen toimija saa toimia lain soveltelijana. Tällä haetaan sitä, että paikalliset toimijat kykenisivät itse tekemään ratkaisut ilman monimutkaisia menettelyjä, jotta asiakasta kyettäisiin palvelemaan parhaalla mahdollisella tavalla. Näin otetaan myös huomioon se, että kuntien olosuhteet ovat erilaisia, joten lain joustavuus on varmasti tarpeen. Mielestäni olisi kiinnostavaa saada tietoa eri paikkakuntien tavoista toteuttaa lakia. Tutkimus voisi olla vaikka vertaileva tutkimus kuntouttavan työtoiminnan menettelytavoista ja käytännön toteutuksesta hallintokuntien näkökulmasta. Näistä tutkimustuloksista paikalliset toimijat voisivat sitten poimia hyödyllisiä vinkkejä omaan työhönsä niissä määrin kuin se omalla toimialueella on mahdollista.

Tekemäni Mikkelin kaupungin sosiaaliohjaaja Anu Hotokan haastattelu sai minut pohtimaan kuntouttavan työtoiminnan tulevaisuutta Mikkelissä. Sosiaaliohjaaja kertoi, että Mikkeliin olisi tuloillaan työpajatoimintaa, jossa olisi mahdollista suorittaa myös kuntouttavaa työtoimintaa. Olisi mielenkiintoista saada tietää, kuinka työpajatoiminta on lähtenyt käyntiin Mikkelissä. Onko kyseisen toiminnan myötä kuntouttavan työtoiminnan työtoimipaikkojen saanti helpottunut ja monipuolistunut Mikkelissä? Onko

työpajatoiminta mahdollistanut kuntouttavaan työtoimintaan osallistumisen myös haastavampien asiakasryhmien osalta? Kuinka työpajoilla kuntouttavaan työtoimintaan osallistujat ovat kokeneet työpajatoiminnan? Mikä on sosiaalihoajan näkemys asiaan?

LÄHTEET

Aho-Mantila, Saila, Hassinen, Jukka, Marniemi, Janne & Rautalampi, Jussi 2002.

Mahdollisuuksien maailma. Käytännön toimijoiden oppeja kuntouttavasta työtoiminnasta. Valtakunnallinen työpajayhdistys 2002.

Ala-Kauhaluoma, Mika, Keskitalo, Elsa, Lindqvist, Tuija & Parpo, Antti 2004. Työttömien aktivointi. Kuntouttava työtoiminta – lain sisältö ja vaikuttavuus. Stakesin tutkimuksia 141. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Alasuutari, Pertti 2007. Laadullinen tutkimus. 6. painos, 3. uudistettu painos. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Clarkeburn, Henriikka & Mustajoki, Arto 2007. Tutkijan arkipäivän etiikka. Tampere: Vastapaino.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Hakala, Juha 2001. Menetelmällisiä koetuksia. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Hassinen, Jukka 2003. Matkaopas kuntouttavaan työtoimintaan. Valtakunnallinen työpajayhdistys ry 2003.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2001. Tutkimushaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2004. Tutkimushaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2007. Tutki ja kirjoita. 13., osin uudistettu painos. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Hotokka, Anu 2010. Haastattelu.

Juhila, Kirsi 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Kallio, Olavi, Meklin, Pentti & Tammi, Jari 2008. Kuntouttavan työtoiminnan taloudelliset vaikutukset kunnille vuonna 2006. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 4/2008.

Kettunen, Reetta, Kähäri-Wiik, Kaija, Vuori-Kemilä, Anne & Ihalainen, Jarmo 2002 Kuntoutumisen mahdollisuudet. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Kiviniemi, Kari 2001. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Lindqvist, Tuija, Oksala, Ilkka & Pihlman, Marja-Riitta (toim.) 2001. Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita.

Metsämuuronen, Jari 2001. Laadullisen tutkimuksen perusteet. 2. tarkistettu painos. Viro

Räsänen, Pekka 2005. Havaintojen mittaus ja aineiston jäsentämisen metodologia. Teoksessa Räsänen, Pekka, Anttila, Anu-Hanna & Melin, Harri (toim.) Tutkimusmenetelmien pyörteissä. Juva: WS Bookwell Oy

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2009. Kuntainfo 14/2009.

<http://www.stm.fi/tiedotteet/kuntainfot/kuntainfo/view/1480293>. Viitattu 17.2.2011.

Soukka, Helinä 2001. Vajaakuntoisten työnhakijoiden polut työelämään. Projektin loppuraportti. Seinäjoki: Seinäjoen Painohalli Oy

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Vilkkä, Hanna 2005. Tutki ja kehitä. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Virike ry. 2009. Yleistä. <http://www.virikery.fi/index.php?page=yleista>.
Viitattu 17.2.2011.

Haastattelukysymykset kuntouttavaan työtoimintaan osallistuville

TEEMA 1: HAASTATELTAVAN TAUSTAT

1. Minkä ikäinen olet?
2. Mikä olet koulutukseltasi?
3. Millainen on työhistoriasi?
4. Mikä on kuntouttavaan työtoimintaan osallistumisesi taustalla?

TEEMA 2: HAASTATELTAVAN AKTIVOINTISUUNNITELMA

1. Miten kuvailisit aktivointisuunnitelman prosessia?
2. Kuka/ketkä olivat paikalla tekemässä aktivointisuunnitelmaa?
3. Saitko riittävästi tietoa aktivointisuunnitelmasta? Mistä/keneltä sait tietoa?
4. Kuinka paljon sait itse vaikuttaa aktivointisuunnitelmaasi?

TEEMA 3: HAASTATELTAVAN TYÖJAKSOT JA – AJAT

1. Kuinka pitkä kuntouttavan työtoiminnan jakso sinulla on?
2. Minkä mittaisissa jaksoissa olet suorittanut/suoritat kuntouttavaa työtoimintaa kerrallaan?
3. Montako työpäivää sinulla on viikossa?
4. Montako tuntia työpäiväsi kestää?
5. Oletko saanut vaikuttaa jaksosi että työaikasi pituuteen? Miten?

TEEMA 4: HAASTATELTAVAN JA ERI TAHOJEN VÄLINEN YHTEISTYÖ

1. Onko sinulla välitapaamisia eri tahojen kanssa? Minkä tahojen kanssa?
2. Kuinka usein tapaamisia on? Ovatko pakollisia?
3. Mitä asioita tapaamisissa käsitellään?
4. Koetko nämä tapaamiset hyödyllisiksi? Miksi?
5. Onko yhteistyö sujunut mielestäsi eri tahojen välillä? Onko siinä mielestäsi mitään kehitettävää?

TEEMA 5: HAASTATELTAVAN SAAMA RAHALLINEN TUKI?

1. Millaisen rahallisen tuen saat kuntouttavasta työtoiminnasta?
2. Onko rahallinen tuki mielestäsi riittävä? Vastaako se mielestäsi työpanostasi?

**TEEMA 6: HAASTATELTAVAN KUNTOUTTAVAN TYÖTOIMINNAN
TYÖTOIMINTAPAIKKA**

1. Millainen paikka Virike ry on mielestäsi kuntouttavan työtoiminnan työtoimintapaikkana?
2. Millaiseksi koet työtoimipaikan ilmapiirin? Miten se on vaikuttanut sinuun?
3. Oletko saanut/saatko riittävästi tukea ja ohjausta kuntouttavan työtoiminnan työtoimintapaikalla?
4. Millaiset ovat työtehtäväsi Virike ry:ssä? Oletko saanut itse vaikuttaa työnkuvaasi?

**TEEMA 7: HAASTATELTAVAN NÄKEMYKSET KUNTOUTTAVASTA
TYÖTOIMINNASTA**

1. Mitä mieltä olet kuntouttavasta työtoiminnasta? Onko kuntouttavasta työtoiminnasta ollut sinulle hyötyä?
2. Mitä olet oppinut kuntouttavan työtoiminnan jaksollasi?
3. Mitä kuntouttavan työtoiminnan jakso on tuonut elämääsi ja arkeesi?
4. Mitä mieltä olet siitä, että laki velvoittaa kuntouttavaan työtoimintaan? Miksi?
5. Millaisia toiveita ja kehitysideoita sinulla on kuntouttavaan työtoimintaan; lakiin ja käytännön toteutuksiin?

TEEMA 8: HAASTATELTAVAN JATKOSUUNNITELMAT

1. Millaiset jatkosuunnitelmat sinulla on?
2. Onko kuntouttava työtoiminta tukenut jatkosuunnitelmiasi?
3. Millaisella mielellä ajattelet nyt tulevaisuuttasi?
4. Oletko saanut kuntouttavan työtoiminnan myötä jotain elämääsi rikastuttavaa?
Mitä?

TEEMA 1: HAASTATELTAVAN TAUSTAT

1. Mikä on työnimikkeesi Virike ry:ssä?
2. Millainen on toimenkuvasi Virike ry:ssä?
3. Millainen on roolisi kuntouttavan työtoiminnan osalta?
4. Millaiseksi koet ohjaajan roolin kuntouttavassa työtoiminnassa?

TEEMA 2: KUNTOUTTAVAN TYÖTOIMINNAN KOHDERYHMÄ

1. Millaisia eri taustatekijöitä kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvilla on?
Miten taustatekijät näkyvät työssä? Millaiset taustatekijät ovat yleisimpiä?
2. Onko kohderyhmässä tapahtunut muutoksia ajan saatossa? Mitä?
3. Mitä kautta Virike ry:n saapuu kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvia?
4. Kuinka paljon kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvia on?

TEEMA 3: KUNTOUTTAVA TYÖTOIMINTA

1. Mitä mieltä olet veloitteesta kuntouttavaan työtoimintaan?
2. Onko kuntouttavan työtoiminnan laissa mielestäsi kehitettävää? Mitä?
3. Millaisia ongelmia on ilmennyt kuntouttavassa työtoiminnassa?
4. Mitä kehitettävää kuntouttavassa työtoiminnassa mielestäsi on?
5. Onko kuntouttava työtoiminta muuttunut ajansaatossa? Miten?
6. Mitä mieltä olet kuntouttavan työtoiminnan myötä saadusta ylläpitokorvauksesta? Onko riittävä?
7. Millaista ohjausta kuntouttavaan työtoimintaan osallistuva tarvitsee tullessaan Virike ry:n sekä jakson aikana?
8. Kuinka yhteistyö eri toimitahojen kanssa mielestäsi toimii? Onko siinä kehitettävää? Mitä?
9. Onko kuntouttavan työtoiminnan myötä saatu positiivisia tuloksia? Millaisia?

TEEMA 1: HAASTATELTAVAN TAUSTAT

1. Mikä on työnimikkeesi?
2. Mitkä ovat työtehtäväsi? Mikä on työalueesi?
3. Millainen rooli sinulla on kuntouttavassa työtoiminnassa?

TEEMA 2: KUNTOUTTAVA TYÖTOIMINTA MIKKELISSÄ

1. Millaiset ovat tämän hetkiset resurssit kuntouttavan työtoiminnan osalta sosiaalityössä?
2. Millainen tilanne on Mikkelissä kuntouttavan työtoiminnan osalta?
3. Onko tilanne muuttunut? Kuinka?

TEEMA 3: KUNTOUTTAVA TYÖTOIMINTA

1. Mitä mieltä olet veloitteesta kuntouttavaan työtoimintaan?
2. Onko kuntouttavan työtoiminnan laissa mielestäsi jotain kehitettävää? Mitä?
3. Millaisia ongelmia on ilmennyt kuntouttavassa työtoiminnassa?
4. Mitä mieltä olet kuntouttavasta työtoiminnasta saatavasta ylläpitokorvauksesta?
5. Onko kuntouttavan työtoiminnan myötä saatu positiivisia vaikutuksia? Millaisia?

TEEMA 3: ASIAKKUUS

1. Mitä taustatekijöitä asiakkuuden taustalla on? Mitä ovat yleisimmät?
2. Miten ohjaututaan asiakkaaksi ja kuntouttavan työtoiminnan pariin?
3. Kuinka asiakas saa tietoa aktivointisuunnitelmasta ja kuntouttavasta työtoiminnasta?
4. Millainen prosessi aktivointivaihe on?
5. Kuinka paljon asiakas saa itse vaikuttaa aktivointisuunnitelman tekoon, työtoimipaikkaan sekä työaikoihin?

TEEMA 4: YHTEISTYÖ

1. Millaista yhteistyötä tehdään aktivointivaiheessa, kuntouttavan työtoiminnan aikana ja sen päättyessä?
2. Mitä yhteistyötahoja on osana kuntouttavaa työtoimintaa?
3. Kuinka yhteistyö toimii?

TEEMA 5: TYÖTOIMIPAIKKA

1. Kuinka työpaikat ovat suhtautuneet kuntouttavaan työtoimintaan? Kuinka kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvat on otettu vastaan työtoimipaikoilla?
2. Onko kuntouttavan työtoiminnan työtoimipaikkojen, asiakkaan ja sosiaalitoimen kesken välitapaamisia? Kuinka usein, onko niitä riittävästi?
3. Mitä asioita välitapaamisissa käsitellään?
4. Millaista palautetta työtoimi paikoilta on tullut?
5. Onko Mikkelissä helppoa löytää työtoimipaikkoja kuntouttavaan työtoimintaan osallistuville?
6. Miltä tulevaisuus näyttää kuntouttavan työtoiminnan osalta?